

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2020/6

AZ ORSZÁGGYŰLÉS ELNÖKE PÁLYÁZATOT HIRDET

„KÖNYVTÁR, AMI ÖSSZEKÖT”

(Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése)
címmel

A program célja a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok közös munkavégzésének, tapasztalatcseréjének, szakmai együttműködésének elősegítése, támogatása. A résztvevőknek az Országgyűlési Könyvtárban eltöltött egy hónap során lehetőségük nyílik a könyvtár állományának, szolgáltatásainak, működésének megismerésére; gyakorlati munkavégzésre, saját szakmai tevékenységük bemutatására; kapcsolatépítésre; közös szakmai együttműködési projektek kidolgozására, illetve azokban való részvételre.

Az ösztöndíjat elnyert fiatal könyvtárosok feladatai:

- 20 perces bemutatkozó prezentáció készítése;
- az Országgyűlés működésének, a különböző parlamenti szervezetek munkájának megismerése;
- az Országgyűlési Könyvtár feladatainak, működésének megismerése;
- gyakorlati részvétel a könyvtári munkafolyamatokban;
- önálló csoportmunka, egy könyvtárszakmai kérdés feldolgozása;
- a magyarországi könyvtári rendszer megismerése;
- írásos beszámoló készítése az egy hónapos munkáról.

Az ösztöndíj keretében **2020. szeptember 26. – október 25.** között **nyolc határon túli és két magyarországi** szakember tölthet egyidejűleg egy hónapot az Országgyűlési Könyvtárban.

A nyertes pályázók az ösztöndíj időszaka alatt díjazásban részesülnek, melynek összege 250 000 Ft (bruttó). A nyertes pályázók részére utazási költséget és szállást biztosítunk.

A pályázat beküldési határideje: 2020. augusztus 10. (hétfő)

A pályázatot kettő nyomtatott példányban az alábbi címre kell elküldeni:

Markója Szilárd

könyvtárvezető

Országgyűlési Könyvtár

H-1055 Budapest Kossuth tér 1–3.

A pályázatot elektronikusan, MS Word-formátumban
is be kell nyújtani az osztondij@ogyk.hu címre.

A részletes pályázati feltételekről itt tájékozódhatnak:

<https://www.parlament.hu/hu/web/guest/palyazati-kiirasok-konyvtar>

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

29. évfolyam 6. szám

2020. június

Tartalom

Műhelykérdések

Hajnal Ward Judit: Ha nyár, akkor hangoskönyv! 3

Web

Németh Márton: Az OSZK Webarchívum új honlapjának felépítése
és szolgáltatásai 16

Konferenciák

Szabó Piroska – Bódog András: Túl a horizonton. Online beszélgetéssorozat
a könyvtárügy nemzetközi pionírjaival 27

Perszonália

Péterfi Rita: In memoriam Jáki László (1931-2020) 36

Könyv

Elbe István: Egy kivételes könyvtár kincsei. Todoreszku Gyula és neje, Horváth
Aranka könyvtára (*Todoreszku: egy kivételes könyvtár kincsei – comorile unei biblioteci
unice – treasures of a unique library. Szerk. Varga Bernadett*) 39

Fülöp Tiffany – Muzs Krisztina: Gondolatok a 2019-es Networkshop
konferenciakötetről (*Networkshop 2019 – konferenciakiadvány. Szerk. Tick József,
Kokas Károly, Holl András*) 45

Dóra László: Ismeretterjesztés Wohlleben módra (*Peter Wohlleben: Erdei kalauz,
Növények, állatok, évszakok, kirándulás*) 50

From the contents

- Judit Hajnal Ward:* Summer: Time for Audiobooks (3)
Márton Németh: Structure and services of the new webpage of OSZK Webarchive (16)
István Elbe: The treasure of a unique library. Library of Gyula Todoreszku and his wife, Aranka Horváth (39)

Cikkeink szerzői

Bódog András, a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárának könyvtárosa; *Dóra László*, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola Neveléstudományi Tanszékének főiskolai adjunktusa; *Elbe István*, az OSZK munkatársa; *Fülöp Tiffány*, az SZTE Klebelsberg Kuno Könyvtárának informatikus könyvtárosa; *Hajnal Ward Judit*, a Rutgers Egyetemi Könyvtár (USA) természet-tudományi szakkönyvtárosa; *Muzs Krisztina*, az SZTE Klebelsberg Kuno Könyvtárának informatikus könyvtárosa; *Németh Márton*, az OSZK Webarchiválási Osztályának webkönyvtárosa; *Péterfi Rita*, az OPKM főigazgatója; *Szabó Piroska*, a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárának könyvtárosa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/3k, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaras

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítótérv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU ISSN 1216-6804 (Nyomtatott)

HU ISSN 2732-0375 (Online)

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Hajnal Ward Judit

Ha nyár, akkor hangoskönyv!

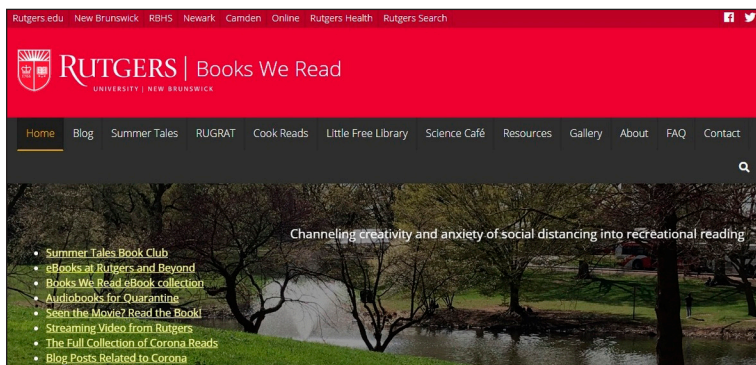
Előhang

Nem szeretek olvasni. Kemény szavak ezek egy kikulturált könyvtáros szájából. Csak nehogy egy kolléga véletlenül meghallja. Még véletlenül félreérti, pedig nem általában a könyv vagy az olvasás ellen tiltakozom, épp csak ismét a preferált dokumentumtípus-váltás esete áll fenn. Nyolc éve már egyszer a 3K hasábjain az elektronikus könyvekről fontoskodó szövegemben¹ bevallottam, mennyire fáraszt a számítógép képernyője. *OK, boomer*², mondaná fiatalabb amerikai kollégám, utalva a generációs különbségekre, ami a mai elektronikus környezetünket illeti.

Tény, hogy karantén idején a munkatársakkal és a könyvtári források használói-val való személyes érintkezés a minimálisra csökkent és virtuális lett. A technológia gyorsan a segítségünkre sietett, vagyis a nap bármelyik órájában távdolgozhatunk. Az ember egész nap a számítógép előtt görnyed, kuporodik, sőt, zsibbad. Az agya is, a gyakori értelmetlen vagy olykor fontos, de aggodalommal teli értekezlet után. A szem ég és viszket, tiltakozik a túlterhelés ellen. Kikapcsolódásnak olvasás? E-könyv? Köszönöm, inkább nem.

Itt állunk télvíz idején kertitörpe nélkül! Szigorú háziőrizetben, az Egyesült Államok második legmagasabb számú koronavírusos beteget regisztráló államában, New Jerseyben. Kertitörpének ott a szórakoztató olvasás, ami a kutató könyvtáros munkájának is szerves részévé vált, esetemben előzményként egy addiktológiai biblioterápia-gyűjtemény (*Reading for Recovery*, vagyis Olvasás a felépülésért³) összeállítására, majd egy olvasásnépszerűsítő program révén. Ez a *Books We Read*⁴ nevet kapta. Könyvek, amiket olvasunk. Ebbe minden befér:

könyvajánló és könyvklub, tudományos ismeretterjesztő *Science Café* és *Little Free Library* ingyenes könyvcseréberével, vagy épp egy *Harry Potter-nap*, amiről már beszámoltunk a 3K-ban korábban⁵.

Books We Read

A csend hangja: könyvtár zárt ajtók mögött

Március közepén hazaküldték a diákokat, és az egyetem lehúzta a rolót. Az álmányhoz való fizikai hozzáférés hiányában, a különböző egyetemi levelezőlistákon hirtelen megsaporodtak a jószándékú tanácsok és ajánlatok laikusok tolalából. Itt találjátok, onnan töltsetek le! Sajnálatos, de nem meglepő módon, kevés oktatónak, dolgozónak vagy diáknak jutott eszébe az egyetemi könyvtár. Saját, házi használatra, unaloműzésre és az ép elme megőrzése céljából meg pláne. Ez akár pozitívumként is értékelhető, amennyiben a könyvtár jól működő propagandájának tulajdonítjuk: annyira csak az azonnali fogyasztásra szánt tudományos, referált cikkekre koncentrálnak, hogy feledésbe merül a könyv mint olvasnivaló.

A 4,3 millió nyomtatott és 3,3 millió elektronikus könyv között akad tán egykettő a legkényesebb ízlésű szobafogságra ítélt olvasó számára – gondoltuk néhányan. Első próbálkozásként március elején a Books We Read blogon karanténhoz igazított olvasmánylistát⁶ ajánlottunk. A lista összeállításakor a válogatási szempontok között a legfontosabb a hozzáférhetőség volt. A dokumentumtípusok közül eleinte főleg az e-könyvekre összpontosítottunk. A honlap statisztikája és a közösségi média megerősítette, hogy igény és szükség van az efféle útmutatókra.

Ezen felbátorodva ezután a Books We Read honlapra odavarázsoltunk egy kisokost, ami lényegében a nagyokos LibGuide-ok⁷, tehát a kutatási segédanyagok kistestvéreként, de egyszerűsített formában taglalta az otthonról elérhető elektronikus forrásokat. Mivel elsősorban a szórakoztatás és a tájékoztatás volt a célunk, a dokumentumtípusok közül az e-könyvek, filmek, napilapok és levéltári érdekességek szerepeltek az egyetemi könyvtár állományából, valamint néhány megbízható, a LibGuide-okban szereplő ingyenes hozzáférésű forrás.

Csak halkan: az olvasás mint szórakozás az egyetemen

Az egyetemen szinte minden könyvtárban létezik kisebb-nagyobb szórakoztató műfajba sorolható könyvekből álló, úgynevezett *recreational reading* gyűjtemény, *RecRead* jelzetszám alatt, a szokásos teljes féléves kölcsönzési határidővel szemben négyhetes olvasásra. Az épület nagyforgalmú pontjain, stratégiailag elhelyezett szabadpolicokon sorakozik párszáz kötet: ajándék könyvek az egyetemi könyvesbolttól a Rutgers READ egyetemi könyvklubnak, a könyvtárosok és könyvtári dolgozók saját példányai, esetleg az angol és amerikai irodalomból átmentett népszerű, szórakoztató olvasmányok.

Március végére új erőre kapott a találgatás, hogy honnan lehet könyveket leltetni. A könyvtáros számára ijesztő volt a javasolt források vegyes minősége. Ekkor a blogunkon közzétettünk néhány, kifejezetten felvilágosító célú szöveget, ugyanis ismertetni és reklámozni akartuk a hozzáférési módot a könyvtári állomány e-könyveihez. A saját kollekción kívül ide tartozott a *HathiTrust* gyűjteménye (hathitrust.org), ami ideiglenesen rendelkezésünkre áll egészen addig, amíg a szabadpolicos részleg újra megnyílik, valamint az ellentmondásos *National Emergency Library* az *Internet Archive*-tól (archive.org), akiket nemrég számos kiadó beperelt.⁸

How to Find eBooks at Rutgers and Beyond

In addition to titles available on the Internet, Rutgers University Libraries provide access to many of the electronic books via [QuickSearch](#) and other less easily discoverable sources, including [databases](#).

Consider the lists below as your gateway to a mini [Virtual Little Free Library](#) with books from safe resources.

"When in doubt, go to the library" – or as second best in the time of corona: [Ask a librarian!](#)

[See the full list of online resources](#), such as eBooks, audiobooks, videos, and newspapers. See also the [Recently added eBooks](#) at RUL.

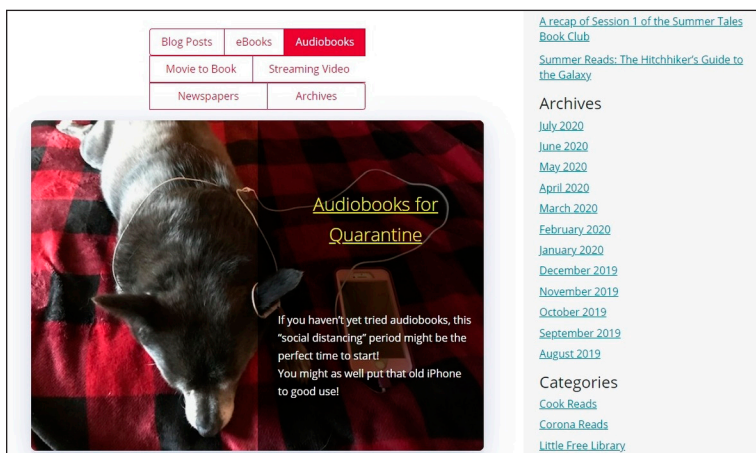

Basic: QuickSearch Start with QuickSearch on the Rutgers University Libraries home page <ul style="list-style-type: none">• Enter your search term(s), you will get a list of results.• Use the left panel to narrow down to eBooks.• Under "Resource Types" select Book.• Under "Limit to" select Available Online.• Select any title from the results list to view the complete details, including the link for online access. QuickSearch Help	Intermediate: Databases (free) Listed in a Research Guide by Stephanie Bartz, these databases are freely available. <ul style="list-style-type: none">• HathiTrust Digital Library• Internet Archive: Ebooks and Texts• Digital Public Library of America• Google Books• Just Free Books• Million Books Project• Open Library• Project Gutenberg• World Digital Library Full list and details	Advanced: Databases (RU Restricted) Listed in a Research Guide by Stephanie Bartz, these databases are Rutgers restricted. Please log in with your NetID when prompted. <ul style="list-style-type: none">• eBook Collection (EBSCOhost)• ProQuest Ebook Central• Gale Virtual Reference Library• Oxford Scholarship Online• SAGE Reference• Standard Ebooks• Wiley Online Library Full list and details
---	---	--

E-könyvek a könyvtárból

A legnehezebben megközelíthető, de gyakran kért olvasnivaló a hangoskönyv volt. Mivel az egyetem nem vásárol hangoskönyveket, így egy vargabetűvel kellett az olvasót átirányítanunk egyrészt az olyan ingyen hozzáférhető hangoskönyvforrások felé, mint az Internet Archive és a LibriVox, vagy a nagyközönség által ismert, ámbár vegyes minőségű YouTube, a Spotify és az irodalmi csemegékkel kecsegtető Lit2Go. Másrészt abból indultunk ki, hogy ha valaki az

egyetemi városban bejelentett lakcímmel rendelkezik, akkor jogosult a közkönyvtár forrásainak igénybevételére.

Hangskönyvek karantén idején

A hangskönyvek mellett egy sor érv szól, amelyek közül a legviccesebbeket felsorolva május közepére új stratégiával álltunk elő: ha nyár, akkor hangskönyv! Vagyis, ha már totál lemerült az ember a képernyő előtt, ha legszívesebben ordítana, amikor betűt lát maga előtt, és ha beismeri, hogy az élet nem fog visszatérni a normál kerékvágásba egy darabig, akkor irány a hangskönyv.

Íme a tíz legjobb (vagy legostobább?) indok⁹, hogy hangskönyvet hallgassunk a nyáron:

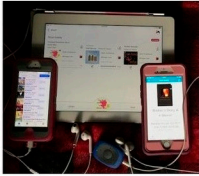
1. Zsebemben a könyvtáram! A teljes könyvtáradat magaddal hurcolhatod, ha sétálni vagy futni mész. A vízhatlan MP3-lejátszó nem izzadós fajta.
2. Kaméleon-üzemmód! Nem fogsz totál nyominak kinézni a könyvekkel teli hátizsákkal a fülhallgatós zenerajongók között sem.
3. Victor Krumnak annyit! Hermione repesni fog az örömtől. Képes lesz helyesen kiejteni a legnehezebb idegen szavakat is.
4. Szülinapod lesz? A hangskönyv a legjobb indok, hogy a legújabb AirPodot kérd ajándékba. Akár kettőt is, sose lehet tudni.
5. Ábrándozó típus vagy? A hangskönyv behunyt szemmel is élvezhető. Kivéve, ha épp autót vezetsz.
6. Légy környezetbarát! Vakard elő valahonnan azt az ósdi iPhone 5-öt, és kuka helyett varázsold el hangskönyvtárnak.
7. Nincs kedved zoknit párosítani? A házimunka kifejezetten élvezetessé válik, ha közben kedvenc regényedet hallgatod.

8. Magányra vágysz? Füledben a fülhallgatóval elfoglaltnak és abszolút hozzáférhetetlennek látszol a nemkívánatos toladók számára.
9. Jim Dale vagy Stephen Fry? Nem kell választanod a Harry Potter-könyvek angol narrátorai között, hallgasd meg mind a kettőt! Vigyázz, mert beleszeretsz a hangjukba, és direkt miattuk fogsz egy csomó új könyvet meghallgatni.
10. Kétbalkezes vagy? Végre itt az alkalom: te is tudsz egyszerre két dolgot csinálni nagyobb malőrök nélkül.

Summer: Time for Audiobooks

May 20, 2020 | By [Judith Hajnal Ward](#) | [Cook Reads](#), [Corona Reads](#), [Little Free Library](#), [BUGRAT](#)

[Facebook](#)
[Twitter](#)
[LinkedIn](#)
[Email](#)
[More](#)

Tired of staring at the screen? Finished all the print books at home you had purchased in the past few years? Librarians still closed? How about trying something new? If you haven't already tried them during long commutes or long flights, why don't you give audiobooks a shot?

Listening to audiobooks might just become your new trick to immerse yourself in a story and chill this summer. Let's face it: the next few months still seem to be far from normal, and who knows what the fall will bring. With chronic, excruciating screen fatigue, taking a break from the computer to listen to a good book doesn't count as guilty pleasure at all!

Recent Posts

- [Summer Tales with Joyce Carol Oates!](#)
- [Summer Tales Update: Our First Discussion is in the Books!](#)
- [Summer with New Jersey books and authors](#)
- [A recap of Session 1 of the Summer Tales Book Club](#)
- [Summer Reads: The Hitchhiker's Guide to the Galaxy](#)

Archives

- [July 2020](#)
- [June 2020](#)

Blogbejegyzés: Ha nyár, akkor hangskönyv

A hangskönyvek történetéből

Az Interneten felnőtt generációk számára a hangskönyv manapság egy letehető vagy online hallgatható fájlt jelent. Történetileg viszont a megjelenési formák egész sorára tekinthetünk vissza, a lemezeiktől kezdve a hangszalagon és a kazettán át a CD-ig, amihez kifejezetten jól jön, ha az ember *boomer*. A témához kapcsolódó szerény szakirodalom ismeretében a könyvtáros elsőként a Matthew Rubery által szerkesztett *Audiobooks, literature and sound studies* című, 2011-ben kiadott összefoglaló művet¹⁰ ajánlja az érdeklődők figyelmébe. Értékes forrás a PBS rövid összefoglalója¹¹ a hallgatásra alkalmas eszközök változásáról, illetve az 1986-ban alakult *Audio Publishers Association* (Hangskönyvkiadók Szövetsége) listája a hangskönyvkiadásról¹². Az e-könyvek és hangskönyvek könyvtári szolgáltatásokra és állományfejlesztésre vonatkozó irodalmát Jessica E. Moyer összefoglalója ismerteti.¹³

A beszélt szöveg felvételét Thomas Alva Edison fonográfja tette lehetővé 1877-ben. A hengerek mindössze négy percnyi szöveget voltak képesek rögzíteni a később alkalmazott gramofonlemezek 12-20 perces tárolókapacitásához képest.

Az Amerikai Vakok Szövetsége és a Kongresszusi Könyvtár *Könyvek vak felnőtteknek* projektje kezdeményezése 1931-ben indult *Beszélt könyvek* néven. A célközönség az első világháborúból hazatért, látássérült és látásukat veszített katonák tömege volt, akik látássérüléssel született sorstársaikkal ellentétben nem tanulták meg a Braille-olvasást. Az első, 15 perces tesztfelvételek 1932-ben készültek, közöttük található Helen Keller *Midstream* című regényének egy fejezete és Edgar Allan Poe *A holló* című verse. Ezt követték 1934-

ben az első teljes felvételek: a Szent Biblia egyes részei, a Függetlenségi Nyilatkozat, Shakespeare, Kipling és Wodehouse művei.

1948 hasonló fontosságú állomás a hangskönyvek történetében. Ekkor indult a *Hangfelvételek vakoknak* nevű program, ami Anne T. Macdonald, a New York-i Közkönyvtár Nőegylete tagjának nevéhez fűződik. A kezdeményezést a második világháborúból hazatért katonák továbbtanulását segítő G.I. Bills of Rights törvény ihlette, ami a katonakórházak építése és alacsony kamatú lakásvásárlási kölcsönök biztosítása mellett ösztöndíjak segítségével lehetővé tette a háborút megjárt, fiatalon leszerelt katonák továbbtanulását szakipari intézményben vagy egyetemen. Az iskolapadba visszatérő, látásukat veszített katonáknak a tanuláshoz nagy szükségük volt nem Braille-írással készült szövegekre. Macdonald mozgósította az egylet tagjait, akik felolvasták és fonográf-hengerekre rögzítették a szükséges tankönyveket, létrehozva a *Recording for the Blind (Hangfelvételek Vakoknak)* nevű szervezetet, ami azóta is működik, napjainkban *Learning Ally* néven (learningally.org).

A kezdeményezés új piacot ígért a könyvkiadók számára, és 1952-ben létrejött a hangskönyvek kiadásában úttörő szerepet játszó Caedmon Records. 1955-ben az úgynevezett Hangskönyvtár megalakulásával megkezdődött a hangskönyvek forgalmazása könyvtárak és iskolák számára. A hangskönyvek rendszeres könyvtári kölcsönzése az 1970-es években kezdődött meg, és ez előrelendítette a hangskönyvek széles körű népszerűsítését.

Ekkortájt még mindig hanglemezzel beszélünk, hiszen az első kazettás magnó megjelenése 1963-ra tehető, ami jelentősen hozzájárult a hangskönyvek elterjedéséhez. A hanglemezekhez képest az audiokazetta kevésbé körülményes, de jó darabig mindkettő használatban volt. Az audio- vagy másnéven magnókazetta azonban hamar átvette a vezető szerepet, ugyanis divatba jöttek a hordozható kazettás magnetofonok, autóba szerelhető rádiomagnók és walkmanek. A hangskönyvek angol *audiobook* elnevezése is ekkor kezdett bekerülni a köztudatba a kormányprogramokban használatos *talking book (beszélő könyv)* helyett, jöhet az Audio Publishers Association csak 1994-ben tette a szakma hivatalos terminusává. Az audiokazetta hosszú ideig megmaradt a legnépszerűbb hangskönyvforrásnak, a compact lemez, vagyis a CD az 1980-as években váltotta fel végérvényesen. Ekkorra már olyan nagy kiadók is jelen voltak a hangskönyvkiadás piacán, mint a HarperCollins, a Random House és a Simon & Schuster. 1985-ben a *Publishers Weekly* nyilvántartásában huszonegy hangskönyvkiadó szerepelt.

A kiszolgált katonák mint célközönség mellett a *Books on Tape* (Könyvek szalagon), *Recorded Books* (Könyvek hangfelvételen) és a *Books in Motion* (Útravaló könyvek) nevű cégek levélben rendelhető hangskönyvei az egyre növekvő számú ingázó munkavállalót célozták meg. Amerikában a napi többórás közlekedés oda-vissza a munkahely és az otthon között nem ritkaság, ami gyakorlatilag holt idő, kivéve, ha az ember olvas a vonaton, metrón és buszon, vagy hangskönyvet hallgat az autóban. Csak széljegyzetben, az úgynevezett *commuter book club*, vagyis az ingázók könyvklubja önmagában is megérne egy írást.

Az újabb technológiai áttörések és az azokat követő üzleti megállapodások óriási változásokat hoztak a hangskönyvek kereskedelmi forgalmazása terén. 1997-ben az Audible cég piacra dobta az első digitális audioléjátszót, majd az Audible és az Apple közti 2003-as megegyezés eredményeként az iTunes lehetővé tette a hozzáférést a hangskönyvekhez

is. Időközben a CD-t és az egyéb hanghordozókat felváltotta a digitális felvételek internetről való letöltése. Összehasonlításként Rubery írása Tolsztoj *Háború és béke* című regényének teljes szövegét hozza példaként: a 119 hanglemeze vagy 45 kazettára, esetleg 50 CD-re rögzített felvétel digitális formában egyetlen hordozható lejátszón tárolható, sok egyéb fájl társaságában. A digitális letöltések emelkedésével 2009-re a CD elveszítette vezető szerepét.

A könyvkiadásban manapság a hangoskönyvek kiadása az egyik legdinamikusabban fejlődő iparág, a bevételek megduplázódtak az elmúlt hét évben. Az elérhető könyvek számának növekedését jelképezi az Audible, ami 2008-ban, amikor az Amazon felvásárolta a céget, 88 ezer kötetet ajánlott, ez ma több mint 470 ezer kötetre rúg. A karantén időszaka a hangoskönyvek új reneszánszát eredményezte Amerikában.¹⁴ Március-április a hangoskönyvek letöltésének emelkedését mutatja, közkönyvtáraktól és profitorientált szolgáltatóktól egyaránt.

Hangoskönyv ingyen, olvasójeggyel vagy anélkül

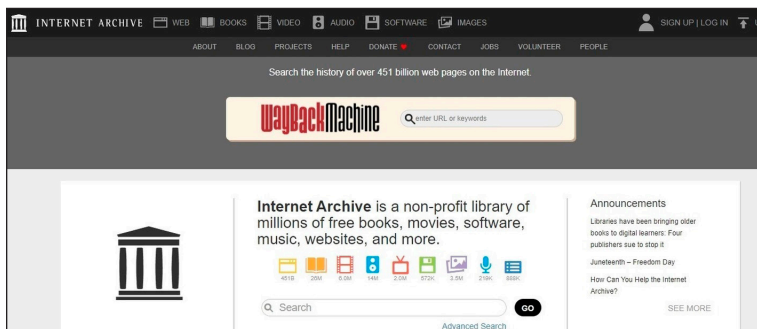
Hangoskönyvből kétfajta áll rendelkezésünkre: az ingyenes és a fizetős. Szinte minden amerikai könyvterjesztő oldalán megtalálható az adott cím alatt elérhető teljes választék: keménykötésű, puhafedeles, valamint az elektronikus könyv és hangoskönyv összes változata. Ugyanez megvan a könyvtárakban is, bár rendszerre válogatja, hogy milyen módon talál rá az ember erre a dokumentumtípusra. A korábban népszerű CD-alapú vagyis nem letölthető hangoskönyvek még mindig ott sorakoznak a közkönyvtárak polcain, ami miatt a letölthető változat sok katalógusban *eAudiobook* névre hallgat.

Az egyes kiadók és terjesztők oldalai mellett a legnagyobb forgalmazó az Audible 14,95 dolláros előfizetésért, amelynek műfaji besorolási kritériumait a marketingstratégia kétségtelenül befolyásolja. A másik véglet a teljesen ingyenes, de vírusmentes letöltést jelentő LibriVox és Internet Archive, ahol a böngészés meglehetősen sok időt és türelmet igényel.

A LibriVox (librivox.org) a szerzői jogvédelem alá nem eső hangoskönyvek gyűjteménye, amelyeket a világ minden pontjáról önként jelentkező amatőrök olvastak fel előre megadott szempontok figyelembevételével. Jelenleg tizennégyezer kötet hallgatható, elsősorban angol nyelven, de más nyelvek is akadnak. A magyarra rákeresve mindössze huszonnégy cím található, a *János vitéz* és az *Egri csillagok* kivételével többnyelvű, nemzetközi antológiákban. Keresni lehet szerzőre és címre, a műfaji alkategóriák szerinti böngészés pedig bevezet bennünket a szolgáltató-specifikus műfaji besorolás rejtelmeibe. Ugyanez a könyv egy másik terjesztőnél nem feltétlenül ugyanabban a kategóriában szerepel. Ember legyen a talpán, aki különbséget tud tenni a *mystery*, *crime*, *suspense* és *detective story* megnevezései között. Kis angol kiejtési gyakorlat: a *genre* mint műfaj szó amerikai angol kiejtése még irodalmi berkekben is *zsanre* (sic!). Fikciós művekből például békésen megfér egymás mellett a háborús, vallásos, sport, történelmi, humoros, irodalmi, bűnügyi, kulturális, fantasztikus, keresztény és a többi.

Az egyik emlékeztető LibriVox-élményem Bram Stoker *Dracula* című művéhez fűződik, aminek a gyűjteményben öt változata található, az egy és ugyanazon hang által felolvasott teljes műtől kezdve a hangeffektusokkal kísért dramatizált változatig, ami leg-

inkább egy rádiójátékhoz hasonlítható. A LibriVox sok archivált rádiófelvételt is hozzáférhetővé tesz a nagy nyilvánosság számára. A könyvek mobil eszközre letölthetők és offline hallgathatók, ami több szempontból előnyös, például hogy hallgatás közben nem használunk WiFi-t vagy mobilinternetet. Az amatőr felolvasás mellett jelentős hátrány a szerzői jogok miatti korlátozott gyűjtőkör, de a LibriVox klasszikusok hallgatására és nyelvtanulásra kiválóan alkalmas.

Az *Internet Archive* audiogyűjteményében található közel másfél millió hangoskönyv egy része online hallgatható vagy letölthető, a többi pedig két hétre kölcsönözhető ingyenes beiratkozás után. A szerzői jogokat és kiadói korlátozásokat meglehetősen szabadon értelmező alapító, Brewster Kahle szemet huny a legális oldalra illegálisan feltöltött tartalmak fölött, amíg a szerző vagy a kiadó nem tiltakozik és perel. Az amerikai könyvtáros szakma régóta megosztott az Internet Archive tevékenységét illetően. A San Francisco-i székhelyükön tett látogatásom pár éve teljesen meggyőzött arról, hogy egy ekkora vállalkozásban szinte lehetetlen betartatni a szabályokat és rendelkezéseket. A koronavírus idején létrehozott National Emergency Library esete azt bizonyítja, hogy kiadói összefogással (értsd pereskedés szándékos tömeges szerzői jogsértés címén)¹⁵ véget lehet vetni a kalózkidadások forgalmazásának. Összességében az Internet Archive remek forrás lehet, kis tapasztalattal és elvárásaink hozzáigazításával. A 745 magyar nyelvű hangfelvétel eklektikus listája jól jellemzi a tartalmakat.

A közkönyvtári hangoskönyvgyűjtemények egyszerre sorolhatóak az ingyenes és fizetős források közé. Az olvasó ugyan nem fizet az egyes letöltésekért, és nincs beiratkozási díj, de mivel a könyvtárakat a helyi önkormányzat tartja fenn a lakosságtól beszédett, nem éppen kis összegű helyi adókból, a könyvtári szolgáltatás ingyenesnek semmiképp sem tekintendő. A beiratkozást szigorú szabályokhoz kötik, mint például a lakcímet tartalmazó jogosítvány és egy három hónapnál nem régebbi közüzemi számla személyes bemutatása és az olvasójegy megújítása két évente.

A szolgáltatás természetesen nem ingyenes a könyvtár számára sem. Kiadója és terjesztője válogatja az egyes díjösszegeket és jogcímeiket: használatbavételi díj, fenntartási díj, használati díj, katalógusba vételi díj stb. A nagyközönség talán csak a karantén idején döbbsen rá erre, amikor több könyvtár arra kényszerült, hogy korlátozza a letöltések számát. Ez főleg a filmek miatt vált indokolttá, amennyiben az e-könyv, hangoskönyv és film vagy filmsorozat egy kalap alá esik a szolgáltatónál. Viszont nagy örömeinkre, sok amerikai közkönyvtár váratlanul a lakosság segítségére sietett, és féltetve a szigorú

szabályokat, az addig olvasójeggyel nem rendelkezők személyes megjelenés és iratok bemutatása nélkül is virtuális olvasójegyet kaphattak a honlapon keresztül.

A helyi könyvtár katalógusában közel tízezer hangoskönyv található. A kötetek a könyvtári katalógusban és az egyes szolgáltatók alkalmazásaiban is lekereshetők, ez utóbbi a szolgáltató oldalára történő újabb, a közkönyvtári olvasójegyhez kötött beiratkozást igényel. A telefonra, e-olvasókra és egyéb mobil eszközre letöltött app segítségével az érvényes olvasójeggyel és PIN-kóddal rendelkező helybeli lakos az elektronikus és a hangoskönyvek ezrei között válogathat a könyvtár által előfizetett gyűjteményből. A webes felületen kiválasztott könyv mobil eszközre is letölthető, sőt, egyszerre többre is.

A városi könyvtárban jelenleg a *cloudLibrary* (yourcloudlibrary.com) a fő e-könyv- és hangoskönyv-szolgáltató. Az olvasó az állományból egyszerre négy kötetet kölcsönözhet két hétre, egyszeri hosszabbítással. Lehetősége nyílik hat további kötet előjegyzésére is, amennyiben a kiválasztott könyvet valaki olvassa. Egy-egy népszerűbb vagy újabb műre hosszú a várólista, mint jelenleg például Michelle Obama önéletrajza, az *Így lettem*, a szerző felolvasásában. Amikor rákérül a sor, az olvasó a hozzáférhetőségről értesítést kap, és három napon belül kikölcsönözheti a könyvet vagy átpasszolhatja a soron következőnek. A lejáratú idő után a könyvek maguktól visszavarázsolódnak a könyvtárba, de a figyelmes és másokat tisztelő olvasó élhet a *return early* funkcióval, és korábban is visszaadhatja a kötetet.

Városi könyvtárunkban egy másik lehetőség az 1979-ben alapított RBdigital (rbdigital.com), ahonnan egyszerre tíz könyvet kölcsönözhetünk két hétre, és további tízért állhatunk be a virtuális sorba. Az alkalmazás elvileg könnyen használható mobiltelefonon és iPaden is, ez utóbbira akkor lehet előnyös, ha az ember a többszáz képes folyóirat között kíván böngészni. Az e-könyv, hangoskönyv és magazin hármasa magyarázhatja a magasabb kölcsönzési számot. A néhány hónapos használat során az RBdigital mobilalkalmazása mutatkozott a legkevésbé stabilnak.

Viszonylag új nálunk a *Hoopla* (hoopladigital.com), amely a szokásos elektronikus és hangoskönyvek mellett filmeket, tévésorozatokat, zenei felvételeket és képregényeket kínál. A kölcsönzési időtartam műfajonként változik: 21 nap (audio, e-könyv), 7 nap (zene), 3 nap (filmek és tévésorozatok). A megszorítás itt a legjelentősebb: a helyi könyvtárból mindent egybevéve összesen négy tétel kölcsönözhető egy hónap alatt. A magyarázat az előfizetési modellben található: a könyvtár a kölcsönzött példányok alapján állja a számlát.

Raadás: *Libby* vagyis *OverDrive*! A városi könyvtárak a megyén belül több elektronikus könyvtári konzorciumhoz tartozhatnak. A megyei könyvtár csoport az OverDrive alkalmazást részesíti előnyben, amin keresztül más könyveket található az ember, mint a saját városi könyvtárban. A karantén kezdetén a megyei konzorcium nagylelkűen a megye összes lakosára kiterjesztette a hozzáférést. Az

OverDrive nemrégén vezette be a Libby névre hallgató, elegáns mobilalkalmazást, amit elsőre egy kicsit zavarosnak találtam, ahogy három eszközre is letöltöttem az ideiglenes olvasójeggyel. Az egyik eszköz generálta a kódot a következőhöz, amit bepötyögve az app annak rendje és módja szerint telepítette magát az összes személyes adattal egyetemben.

Elegáns megoldás, ahogy a felhőalapú szolgáltatás lehetővé teszi, hogy az egyik eszközön megkezdett könyvet a másik eszközön folytassa az ember. Amikor bekapcsoljuk a második eszközt, akkor megjelenik egy kedves figyelmeztetés, hogy az adott eszközön a könyvben nem ugyanazon a helyen jár az ember mint az előzőn, majd a kérdés, hogy akarja-e tovább folytatni ahol abbahagyta, vagy esetleg újból el akarja az egészet kezdeni. Személy szerint nekem ez most a kedvencem, és rettegek a naptól, amikor ideiglenes olvasójegyem szétfoszlik az űrben.

Marketing és hangoskönyvek

Üzleti mesterdiploma és egyéb dokumentált hozzáértés nélkül is kijelenthető, hogy az angol nyelvű könyvpiac méreteiben elképzelhetetlen. A minap jelent meg például egy cikk arról, hogy az egyik népszerű bestseller író nő kiadót váltott – nyolcszámjegyű összegért, ami dollárban értendő¹⁶. Nem csoda, hogy a kiadónak megéri a könyvet minden elképzelhető változatban – így hangoskönyv formában is – forgalmazni. Az újranyomások, újrajátszások és digitalizált újrafelvételek világában teljesen kockázatmentes vállalkozás egy-egy népszerű könyvsorozatot visszamenőleg is digitalizálni, vagy új hangfelvételt készíteni, ha az eredeti a hangoskönyvek valamely ősrégi változatában létezett, vagy nem létezett.

Az egyszerű hozzáférés és a gazdagodó választék a hallgatók számának növekedését vonta maga után. A kiadók befektetésnek tekintik a felvételek minőségének javítását és nagy hangsúlyt fektetnek a találásra. A hangoskönyvek elején bevezető hallható, a fejezeteket zene választja el, és egyenként is meghallgathatók, létezik az elektronikus könyvjelző, vissza lehet tekerni 15-30 másodpercet, a könyv végén pedig egyfajta reklámként esetleg egy interjút is találhatunk a szerzővel.

A kiadónak megéri egy jó nevű, lebilincselő előadóművészt foglalkoztatni. A *shopping experience* világában a *listening experience* ugyanolyan marketingfogás. Sok könyvtári és kiadói katalógusban külön tétel az úgynevezett *Author-Narrated Fiction* is, amikor a szerző olvassa fel saját művét. Talán nem véletlen és nemcsak üzleti fogás, hogy olyan neves írók vállalkoztak erre, mint Stephen King, Toni Morrison, Neil Gaiman és Khaled Hossain. Másként hangzik egy önéletrajz vagy memoár Rob Lowe, Bruce Springsteen, Pete Townshend, Anthony Bourdain vagy Maya Angelou hangján. Az Audible a *Their Words, Their Voices*, vagyis nem a legpontosabb fordításban *Saját szavuk saját hangjukon* címmel külön kategóriában reklámozza a szerzői felolvasást.

A Harry Potter-könyveknek igazán nincs szükségük már további reklámra, a *Wizarding World* mégis a rajongók rendelkezésére bocsátotta az első kötetet a karantén idején a *Harry Potter Otthon* elnevezésű programjában. A folytatásokban felolvasott hangskönyvet százezrek követték világszerte, ahogy a Daniel Radcliffe első fejezete után a filmben szereplő vagy nem szereplő, de híres színészek, mint Whoopie Goldberg és Stephen Fry fejezetenként felolvasták¹⁷.

Egy-egy különösen népszerű előadóművész gyorsan sikerre vihet egy kezdő vagy kevésbé ismert szerzőt is. Ízlése válogatja persze, de neves színészek, mint Morgan Freeman, Samuel Jackson, Elisabeth Moss és Joe Mantegna feledhetetlen teljesítménye azt is illusztrálja, hogy a felolvasás külön műfaj és művészet.

Az angol nyelvű hangskönyvek piacán magas a mérce. Nem elsősorban a rádiójátékra emlékeztető, hangeffektusokkal és zenei aláfestéssel tarkított felvételekre gondolok, és nem az olyan egyéni teljesítményekre, mint a brit Lorelei King, akinek felolvasásában minden egyes amerikai szereplő a karakternek megfelelő akcentussal beszél. Egy jó szöveg megérdemli, hogy az utókor számára készített hangfelvételen értelmes és kifejező olvasással megadjuk neki a kellő elismerést. Aki hallott gyenge minőségű, szuszogós-recsegős, rossz tagolású és hanglejtésű hangskönyvfelvételt, az tudja, miről van szó. Az idegen nevek kiejtéséről nem is beszélve. Ugoryunk, mondanánk a legszívesebben.

Utóhang: Miért hallgassunk hangskönyvet?

Ezen írás a szerző saját véleményét tükrözi az amerikai tapasztalatok alapján, a magyarországi hangskönyvkínálat ismerete nélkül, és senkit nem kíván meggyőzni. De talán gondolkodásra készítet, hogy hogyan lehet, illetve lehet-e felülkerekedni a hangskönyvek ellen gyakran felvetett kifogásokon, miszerint a hangos olvasás passzív és főleg gyerekeknek való, hogy a felolvasó hangja elvonja a figyelmet a tartalomtól és nehezíti a befogadást, hogy a hangskönyvek rövidítve hozzák az eredeti regényt, hogy a hangskönyv nem igényel ugyanolyan szellemi befektetést, mint a nyomtatott szöveg olvasása és a többi.

Természettudományi könyvtárosként talán megkockáztathatom, hogy ha olvasásról beszélünk, a hangskönyv nem csalás, de még csak nem is kiskapu, ami bizonyára megerősíthető az olvasásszociológiai irodalom eredményeivel is. Egyes kutatók szerint a történet meghallgatása szellemileg hasonló módon veszi igénybe az agyat, mint a szövegolvasás. Funkcionális MRI-vizsgálatok bizonyították, hogy korábbi tudásunkkal ellentétben, a hallott és olvasott információ az agynak ugyanazon részeit mozgósítja¹⁸. Magyarán, ha valaki nem szeret, nem tud vagy nem akar olvasni, a hangskönyvek és a népszerű podcastok szellemileg ugyanúgy leköthetik, mint a nyomtatott változat.

A könyvtárosoknak tetszenek a trükkök is, ahogy a könyvhallgatásban és hangskönyvek kölcsönzésében járatlan olvasókat próbálják megnyerni. Ilyen a *Great first listens*, vagyis az első próbálkozásként javasolt hangskönyvek listá-

ja, ami olyan műveket tartalmaz, mint a *Harry Potter-könyvek*, a *Galaxis útikalauz stopposoknak*, a *Mi vagyunk a medvék* vagy *A nagy Gatsby*. A gyermekeknek szánt hangoskönyvek közül a kedvencem az olvasást éppenhogy ízlelgető kicsinyek számára készült, amelyben a képernyőn megvilágosodik az olvasott szó. Egy másik út lehet a rövidebb műfajokkal vagy jól ismert klasszikus művekkel való próbálkozás, főleg idegen nyelven, ezek az ingyenes forrásokból könnyen elérhetők. Krimikedvelők számára egy sor, szórakoztató nyelvtanulásra alkalmas detektívregény szintén megvan hangfelvételel ingyen, például Agatha Christie, Sir Arthur Conan Doyle és Ambrose Bierce művei.

Sok ezer óra hangoskönyv után az ember rájön, hogy egy jó szöveg nemcsak hogy jól hangzik felolvasva, hanem sokkal élvezetesebb, mintha mi magunk olvasnánk. A rosszul megírt mondatokon azonban sem Stephen Fry, sem Kern András hangja nem segít. Kis áttétellel, a hangoskönyv mint műfaj szintén alanyban és állítmányban működik. Ha magyar példával kellene illusztrálnom, akkor egy mesekazetta jut az eszembe a 80-as évekből. Személyes tapasztalatokkal szolgálhatok, hogy Muszty Bea és Dobay András *A kék csodatorta*¹⁹ című mesejátékát a gyerekek milliószor is képesek meghallgatni. A felnőtteknek szánt hangfelvételek közül pedig Sárbogárdi Jolánunk bármelyik hallgatható műve bármikor jobb kedvre derít, habár könyvtárosként „én inkább a képernyő embere vagyok, mintsem a szavaké.”

Jegyzetek

1. Hajnal Ward Judit: *Piszkos Fred a retinakijelzőn. Elektronikus könyvek az amerikai könyvtárakban* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21. évf. 2012. 10. sz. 14-25. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00206/pdf/EPA01367_3K_2012_10_14-25.pdf (2020.06.20.)
2. *OK boomer.* = Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/OK_boomer (2020.06.20.)
3. Hajnal Ward Judit – Bejarano, William: *Gyógyító olvasás az Amerikai Könyvtár Szövetség segítségével* = Orvosi Könyvtárak, 13. évf. 2016. 3. sz. 37-40. p. https://epa.oszk.hu/03100/03173/00031/pdf/EPA03173_orvosi_konyvtarak_2016_3.pdf#page=37 (2020.06.20.)
4. Books We Read honlap. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read> (2020.06.20.)
5. Hajnal Ward Judit – Allred, Nicholas: *Harry Potter és a könyvtár titka: közösségteremtés egy amerikai egyetemen.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 28. évf. 2019. 12. évf. 24-37. p. http://epa.uz.ua/01300/01367/00323/pdf/EPA01367_3K_2019_12_024-037.pdf (2020.06.20.)
6. Books We Read blog. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/blog> (2020.06.20.)
7. Research Guides. LibGuide honlap a Rutgers egyetemen. <https://libguides.rutgers.edu/> (2020.06.20.)
8. Harris, Elizabeth A.: *Internet Archive will end its program for free e-books.* = The New York Times, 2020. június 11. <https://www.nytimes.com/2020/06/11/books/internet-archive-national-emergency-library-coronavirus.html> (2020.06.20.)
9. Hajnal Ward, Judit: Summer: time for audiobooks = Books We Read blog, 2020. május 20. <https://sites.rutgers.edu/books-we-read/summer-time-for-audiobooks/> (2020.06.20.) – Fordítás és hazai közönséghez igazítás a szerzőtől.

10. *Audiobooks, literature, and sound studies*. Szerk. Matthew Rubery, New York, Routledge, 2011. 266 p.
11. Thoet, Alison: *A short history of the audiobook, 20 years after the first portable digital audio device*. = Public Broadcasting Service (PBS), 2017. november 22. <https://www.pbs.org/newshour/arts/a-short-history-of-the-audiobook-20-years-after-the-first-portable-digital-audio-device> (2020.06.20.)
12. Audio Publishers Association: *New survey shows 50% of Americans have listened to an audiobook. Technology continues to drive consumer usage according to the Audio Publishers Association's annual survey and the infinite dial survey from Edison Research and Triton Digital*, 2019. április 24. <https://www.audiopub.org/uploads/pdf/Consumer-Survey-Press-Release-2019-FINAL.pdf> (2020.06.20.)
13. Moyer, Jessica E.: *Audiobooks and e-books. A literature review*. = Reference & User Services Quarterly, 51. vol. 2012. 4. no. 340–354. p. <https://doi.org/10.5860/rusq.51n4.340> (2020.06.20.)
14. Enis, Matt: *Ebooks, streaming resources grow as libraries close branches*. = Library Journal, 2020. március 31. <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=library-ebooks-streaming-video-audiobooks-grow-as-public-libraries-close-branches-covid-19> (2020.06.20.)
15. Harris: I. m., uo.
16. Fleming Jr, Mike.: *Janet Evanovich moves to Atria for next four books in substantial 8-figure deal*. = Deadline.com, 2020. március 2. <https://deadline.com/2020/03/janet-evanovich-move-to-atria-four-books-eight-figure-deal-stephanie-plum-series-1202872022/> (2020.06.20.)
17. Harry Potter at Home. Felolvasás: <https://www.wizardingworld.com/chapters> (2020.06.20.)
18. Deniz, Fatma – Nunez-Elizalde, Anwar O. – Huth, Alexander G. – Gallant, Jack L.: *The representation of semantic information across human cerebral cortex during listening versus reading is invariant to stimulus modality*. = The Journal of Neuroscience, 39. vol. 2019. (szeptember 25.) 39. no. 7722–7736. p. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.0675-19.2019> (2020.06.20.)
19. <https://www.discogs.com/Muszty-Bea-Dobay-Andr%C3%A1s-A-K%C3%A9k-Csodatorta-Zen%C3%A9s-Mesej%C3%A1t%C3%A9k/release/6359751> (2020.06.20.)

Európai Miniállamok Gyűjtemény

2019 novembere óta speciális különgyűjtemény található a győri Széchenyi István Egyetem jogi könyvtárában. A Biczó Zalán által létrehozott Európai Miniállamok Gyűjtemény Európa legkisebb önálló államainak (Monaco, San Marino, Liechtenstein, Andorra, illetve Luxemburg) speciális dokumentumkollekciója, amely az elmúlt harminc év kiadványterméséből válogat, s mintegy 800 könyvből és egyéb dokumentumból áll. A miniállamokkal kapcsolatos jogi munkák mellett főleg történeti és művészeti könyveket, tanulmányköteteket találhat a gyűjteményben az érdeklődő olvasó. A kollekció jelentős részét képezik a Liechtensteini Hercegség szervezeteitől, testületeitől és kormányzatától kapott nyomtatott dokumentumok. A gyűjtemény feldolgozása folyamatban van. Az Európai Miniállamok Gyűjteménnyel kapcsolatos kérdéseiket, javaslataikat a biczoz@sze.hu e-mail-címre küldhetik.

Németh Márton

Az OSZK Webarchívum új honlapjának felépítése és szolgáltatásai

Pilot projektből állandó könyvtári szolgáltatás

Az Országos Széchényi Könyvtár a 2000-es évek elejétől kezdett foglalkozni a digitálisan születő dokumentumok megőrzésével, a legismertebbek ezek közül a könyvekkel foglalkozó Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK), majd az időszaki kiadványokat archiváló Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) és a képi dokumentumokat gyűjtő Digitális Képarchívum (DKA). Már 2006-ban felmerült, hogy más országokhoz hasonlóan egy webarchívumot is létrehozzon a nemzeti könyvtár, ami 2015-ben a gyűjtőköri szabályzatában is rögzítésre került. A szükséges informatikai és személyi feltételek végül 2017-ben, az Országos Könyvtári Rendszer Projektnek köszönhetően valósultak meg a webarchívum munkacsoportjának létrehozásával. A két és fél éves tanulási és tesztidőszak után elkezdődött a magyar webtérben közzétett tartalmak egy részének időszakos lementése és gyűjteménybe szervezése. Az OSZK Webarchívum azzal a céllal jött létre, hogy reprezentatív képet nyújtson egy adott időszakban nyilvánosan elérhető, a magyar közönségnek szánt és a kulturális örökség részét képező online tartalomkínálatról, a hungarikumok körébe tartozó elektronikus dokumentumokról.

Már a kezdetekkor támaszkodhattunk a Drótos László által létrehozott wiki szolgáltatásra, emellé kezdtük építeni a webarchiválás nemzetközi bibliográfiáját, illetve létrehoztuk a kísérleti projekt honlapját, ahol nyomon lehetett követni tevékenységeinket.

OSZK WEBARATÁS – TESZT FÁZIS

(Lezárt oldal, utolsó módosítás: 2020. március 27.)

Az új honlap: webarchivum.oszk.hu

DEMÓ | JAVASLAT | WIKI | IRODALOM | LISTA | WORKSHOP

A PROJEKT

Az **Országos Széchényi Könyvtár** 2017 áprilisától az OKR projekt keretében elkezdett kísérletetni a webarchiválás technológiájával, az internetes források hosszú távú megőrzésének érdekében. Ez az alprojekt 2019 májusának végéig tart és az informatikai háttérét a KIFÜ biztosítja.

Ennek a kutatási és fejlesztési munkának az a célja, hogy megalapozza egy leendő magyar internet archivum feltételeit:

- álljon rendelkezésre egy olyan műszaki infrastruktúra, amely képes a nyilvános internetről nagy tömegű, sokféle formátumú digitális tartalmat begyűjteni, feldolgozni, biztonságosan megőrizni és - a jogi státusz függvényében - szolgáltatni;
- legyenek a magyar közgyűjteményekben dolgozó könyvtárosok, levéltárosok és információsok között olyan szakemberek, akik értenek ehhez a tevékenységhez;
- készüjjenek el olyan dokumentumok, amelyek alapján szabályozott módon folylhat ez a munka (pl. gyűjtőköri leírás és válogatási szempontok, a magyar webtér leltárolása, metadatumok, szerződésminitak a tartalomgazdák számára, az archiválási tevékenység és az archivumhoz való hozzáférés jogszabályi előírásai).

A teszt fázisban néhány száz kulturális és tudományos webhely kerül kiválasztásra (pl. könyvtári, levéltári, múzeumi honlapok, egyetemek és kutatóintézetek oldalai, elektronikus folyóiratok, szakmai blogok), melyeknek a tulajdonosait elektronikus levélben értesítjük arról és engedélyt kérünk az archiválásra ill. esetleg a lementett változat szolgáltatására is egy demóstrációs célra létrehozott gyűjteményben. A szelektíven archivált URL címek keresője [itt található](#).

HÍREK

2020. 03. 27. Elkészült a webarchivum új honlapja a webarchivum.oszk.hu címen, ezennél írt jelenek meg a projekttel kapcsolatos hírek és információk; bár egy ideig még a régi honlap is elérhető marad. Az új felületen lesznek majd kereső és böngésző funkciók is, de ezek fejlesztése még folyamlatban van.

2020. 03. 19. Február harmadikától elkezdtheti rendszerezéssel menteni a koronavírus járványról szóló magyar nyelvű híreket és információkat a webarchivumba. Jelenleg [már közel 90 forrást aratunk](#), köztük a nagyobb hazai és határon túli híroldalainak a témával foglalkozó rovatát, illetve ilyen címkével ellátott cikkeket; a kormányzat és más szervezetek, intézmények internetes tájékoztató anyagait; valamint az egészségügyi portálok egyes aoldalaait. A lementett tartalom szerzői jogi okokból egyelőre egy zárt archívumba kerül és kutatási célokra lesz majd használható elsősorban. A <https://goo.gl/forms/Y1qI1xcM7APh443> űrlapon keresztül bárki javasolhat a járvánnyal foglalkozó magyar webhelyet vagy egyéb online információforrást, amit érdemes lenne hosszú távon is megőrizni.

2020. 02. 10. A spanyol webarchivum fennállásának 10. évfordulóján.

SZAKIRODALOM MAGYARUL

- Androvic, Alojz: Web-archivum made in Slovakia: Kísérleti projekt az elektronikus információforrások gyűjtésére és archiválására. In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 2007. (54. évf.), 10. sz.
- Bailey, Steve - Thompson, Dave: Az első nyilvános webarchivum az Egyesült Királyságban. In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* 2006. (53. évf.), 10. sz.
- Cerbovs, Ludmila: A cseh web és a köteleplátdény-rendelt In: *Könyvtári Figyelő*, 2009. (55. évf.) 3. sz. p. 518-520.
- Crook, Edgar (ref. Drotos László): Webarchiválás a webtektes világban In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 2010. (57. évf.), 2. sz.
- Dancs Szabolcs: Webarchiválási politikák In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2011. (20. évf.), 10. sz.
- Dippold Péter: A hagyományos nemzeti bibliográfia és az Internet : Választékosok az új kihívásokra. Budapest : ELTE BTK, 2005
- Drotos László: Mi a MIA? : Javaslat egy Magyar Internet Archivum létrehozására

A webarchiváló projekt régi honlapja

A projekt előrehaladtával lassan megteremtődtek a webarchiválás mint állandó könyvtári tevékenység körvonalai és annak beillesztésének feltételei az OSZK szakmai kínálatába. A kísérleti projekt keretén túllépve egy olyan új, már a leendő szolgáltatási kínálat egyes elemeit számba vevő honlapra lett szükségünk, amely keretbe foglalja a különféle célcsoportok számára általunk végzett tevékenységeket. Természetesen mindezt oly módon terveztük meg, hogy a kísérleti projekt keretében szolgáltatott információk se vesszenek el, hanem új szakmai környezetben kiteljesedve találjanak teljesebb otthonra. Ez a rövid áttekintés számot ad az új honlap koncepcionális felépítéséről, s arról, hogy különféle célcsoportoknak milyenfajta szolgáltatásokat tudunk kínálni.

A honlap felépítése és alapvető szolgáltatásai

Fontos szempont volt az új honlap elkészítésekor, hogy az illeszkedni tudjon majd a még formálódó nemzeti könyvtári tartalomszolgáltatási keretrendszerhez. Éppen ezért, az Információtechnológiai Igazgatóság illetékeseivel konzultálva döntöttünk a Wordpress tartalomkezelő rendszer használata mellett. Az Országos Tartalomszolgáltatási Rendszer is erre a platformra épül, emiatt remélhetőleg minimális nehézségek árán lesz majd integrálható a szolgáltatás. A honlap kialakítása számunkra is egy tanulási folyamat volt, hiszen a Wordpress-szel azelőtt főként, mint blogszolgáltató platformmal találkoztunk. Ez alkalommal pedig az ezen a szerepkörön túlnyúló általános tartalomkezelő funkciók kezelésének elsajátítására volt szükségünk. Fontos szempont volt az is, hogy a tartalmak jó része magyar és angol nyelven is elérhető legyen.

Az új honlap koncepciójának és szerkezetének megtervezésekor magunk elé képzeltük az általunk kínált jövőbeli szolgáltatásokat és azokat a célcsoportokat, amelyek a webarchívum felhasználói lehetnek. Ezek a webtartalmak felhasználói, kutatói; a webtartalmak gazdái; a közgyűteményi szakemberek; illetve az újságírók.

The screenshot shows the OSZK webarchívum website. At the top, there is a navigation menu with links: "Webarchívum", "A projektről", "Felhasználóknak", "Tartalomgazdáknak", "Szakembereknek", and "Újságíróknak". Below the navigation is a "Tájékoztató a honlapról" section with introductory text about the project's goals and the types of content available. To the right is a preview of the "Győr Szalon" article. Below the main text are "Gyorslinkek" (Quick links) for "Keresés", "Demó archívum", "OSZK-s archívum", and "Rákóczi archívum", along with a "Archiválásra javasolom..." button. The "Hírek, események" (News, events) section features three articles: "Új honlap" (New website), "Üdvözlő videó a spanyol webarchívum születésnapjára" (Welcome video for the Spanish web archive's birthday), and "Rákóczi Emlékek Archívum" (Rákóczi Memories Archive). At the bottom, there is contact information for the OSZK in Budapest and a footer with copyright and theme information.

A webarchívum új honlapja

A kezdőlapon az archívumról szóló alapvető információk mellett a jobb oldali hasábjában válogatott oldalképek diavetítésével ajánlunk néhány nyilvánosan szolgáltatott webhelyet a felhasználók figyelmébe. Az ismertető alatt közvetlen linket helyeztünk el a honlapajánló űrlapra, mely a gyarapítási javaslatok rögzítésére szolgál. Gyorslinkekkel ugyancsak elérhető közvetlenül a keresőfelület, a demó archívum, a Rákóczi-gyűjtemény, valamint az OSZK-honlapok gyűjteménye is.

A kezdőlap alján áttekinthetők legfrissebb híreink, elérhető közvetlenül a hírarchívum is. Az elérhetőségeinek közzététele mellett itt szolgáltatjuk a honlapra vonatkozó jogi információkat, közvetlen hivatkozás mutat anyaintézményünk, az OSZK honlapjára, valamint projektünk régi honlapjára is. A saját honlapunk áttekinthetősége és archiválhatóságának szempontjából fontos funkció a honlaptérkép, a felhasználók tájékozódását pedig a honlap anyagához illesztett szabadszöveges kereső is segíti, mely szintén közvetlen hivatkozással érhető el a kezdőlapról.

A *Webarchívum* menüpontban felvázoljuk a gyűjteményszervezés kereteit. Emellett böngészési és keresési lehetőséget igyekszünk biztosítani sokféle szempont szerint az archívumban őrzött nyilvánosan, illetve nyilvánosan nem szolgáltatható anyagokhoz is. Utóbbi esetben szerzői jogi okok miatt a lementett webhelyek csak az OSZK épületén belül, illetve zárt könyvtári hálózaton, dedikált terminálon lesznek elérhetők a NAVA-pontok mintájára, de ennek szolgáltatási koncepciója jelenleg még fejlesztés alatt áll. Emellett statisztikai adatokat is kínálunk az archívum összetételéről, illetve annak felhasználásáról.

Ezt követi a webarchiválási projekttel kapcsolatos információkat összefoglaló menüpont. Itt kaptak helyet aktuális híreink, a szervezeti keretek bemutatása, publikációs és ismeretterjesztő tevékenységeink részletezése, együttműködő partnereink bemutatása, valamint innen lehet elérni a kísérleti projekt már nem frissülő régi honlapját.

A harmadik menüpont az általános felhasználási információkat összegezi. Tájékoztatót nyújtunk a honlapról, a gyakran ismétlődő kérdések is itt kaptak helyet, valamint itt lehet gyarapítási javaslattal élni a webarchívum számára.

A következő menüpontban a webes tartalomgazdákat igyekszünk megszólítani. Innen érhető el a keretszerződés szövege, amely szükséges az archívum nyilvános szolgáltatásához. Itt helyeztük el azokat a pecséteteket, melyeket a nyilvános szolgáltatásba bekerült partnereinek tehetnek ki a honlapjukra, továbbá technikai információkkal és ajánlásokkal is szolgálunk a webhelytulajdonosok számára, és itt érhető el a vonatkozó jogszabályok listája.

A *Szakembereknek* menüpont elsősorban a közgyűjteményi szakmai közeget szólítja meg. Itt adunk információt az általunk rendezett korábbi eseményekről, a szakmai együttműködés lehetőségeiről, a különféle szakmai kommunikációs csatornákról és oktatási tevékenységeinkről. Innen érhető el a nemzetközi szakbibliográfiánk, illetve a wiki alapú tudásbázis szolgáltatásunk is. Webhelyeket is ajánlunk, és igyekszünk becsatornázni a webarchiválással foglalkozó legfrissebb híreket a Twitterről.

Az *Újságíróknak* menüpont a külső kommunikáció során szükséges alapvető tényeket, információkat foglalja össze tevékenységeinkről. Szabadon felhasználható képeket, szórólapokat, plakátokat kínál, valamint áttekintést nyújt médiamegjelenéseinkről.

Az alábbiakban az imént felvázolt szerkezethez illeszkedve nyújtunk rövid áttekintést az egyes szolgáltatási elemekről.

A webarchívum mint gyűjtemény

A webes tartalmak megőrzése több szinten és többféle munkafolyamattal történik, és ahogy a bevezetőben már említettük, a webarchívum hozzáférés szempontjából is kétfelé oszlik: vannak nyilvánosan is szolgáltatott részei és van az egyelőre „sötét archívum”, amely majd a könyvtári hálózathoz lesz elérhető, elsősorban kutatóknak. Ezt a kettősséget tükrözi az új honlap első, *Webarchívum* nevű menüpontja, mely alatt a részgyűjtemények ismertetőinél és a böngészési, illetve keresési funkcióknál is szét lett választva a nyilvános és a zárt gyűjteményrész.

Előbbibe jelenleg három szolgáltatás tartozik: Az egyik korábbi cikkünkben* már részletesen bemutatott, a II. Rákóczi Ferenc emlékévé alkalmából készített, a webarchívum és másik három digitális gyűjtemény anyagából válogatott önálló honlap, saját böngésző- és keresőfelülettel. A másik kettővel pedig elsősorban a webarchiválás technológiájának lehetőségeit és korlátait szeretnénk demonstrálni. Ezekben az OSZK saját online szolgáltatásainak, illetve más intézmények vagy magánszemélyek honlapjainak, blogjainak, időszaki kiadványainak különféle szoftverekkel készült és megjelenített mentéseit lehet böngészni.

Mivel az általunk mentett példányok mellett az archiválás idején készült oldalképek, továbbá az amerikai Internet Archive mentései, és természetesen az eredeti webhelyek is megnézhetőek, ezért össze lehet vetni, hogy milyen különbségek vannak közöttük. A web technológiája ma már olyan bonyolult, hogy nagyon nehéz megőrizni és reprodukálni egy webhely vagy akár csak egy weboldal minden elemét, ezért gyakoriak a hibák és a hiányok az archivált anyagban. Ezeket a problémákat a metaadatokban is rögzítjük. Ilyen, XML-formátumú adatrekordokat egyelőre csak a nem OSZK-s webhelyekhez készítettünk, és éppen e cikk írásakor fejlesztjük hozzájuk a keresőprogramot. A nyilvános gyűjtemény teljes szöveggel is kereshető a dán nemzeti könyvtár által készített SolrWayback programmal.

A zárt archívumban levő, témák vagy műfajok szerint összeválogatott, több mint 27 ezer magyar webhelyhez viszont nincsenek ilyen részletes leírások, ezekről csak a részgyűjtemények szintjén rögzítünk adatokat. Ezért a honlapon mindössze az egyes webhelyek nevének vagy URL-címének részletére lehet rákeresni, és a találati listában csak az látszik, hogy melyik részgyűjteményben tartjuk őket nyilván, és hogy azt mikor arattuk utoljára. Bár a mentett verziókat szolgáltatási engedély hiányában nem tudjuk kitenni, de legalább kis méretben megnézhe-

* Drótos László – Visky Ákos László: *Rákóczi-archívum. Mintaalkalmazás egy webarchívum más digitális gyűjteményekkel való összekapcsolására.* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 2020. 3. sz. 35-48. p. https://epa.oszk.hu/01300/01367/00326/pdf/EPA01367_3K_2020_03_035-048.pdf (2020.06.27.)

tők a kezdőlapokról készült oldalképek. Természetesen belinkeltük az Internet Archive nyilvános mentéseit, és az élő weben levő eredeti szolgáltatást is.

Keresés a részgyűjteményekben

Ezzel az űrlappal a zárt archívum tematikus és műfaji részgyűjteményiben levő webhelyek URL címében és/vagy nevében lehet keresni. Ha mindkét mezőt kitöltjük, akkor csak olyan találatok jelennek meg, amelyekre mindkét feltételt teljesül. Mivel többféle cím- és névvariáció is előfordulhat, ezért az URL cím esetében a "http://" vagy "https://" előtagot, illetve a "www." aldoménnevet és az esetleges "index.html" vagy "index.php" stb. fájlnévet ne írjuk be, sőt általában a ".hu" országdomén is felesleges. (Tehát például a "https://www.mek.oszk.hu/index.php/m" helyett elég csak erre rákeresni: "mek.oszk.hu") Ha pedig névre keresünk, akkor egy-két jellemző, egymás mellett szót kell megadni (pl. "elektronikus könyvtár"). Ez a kereső automatikus szóközépzést használ, így a ragozott alakokat is megtalálja (pl. "Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület").

> több...

Webhely URL címének részlete:

Webhely nevének részlete:

Webhely neve ▼ Részgyűjtemény ▲ URL-cím ▲

Találatok: 17

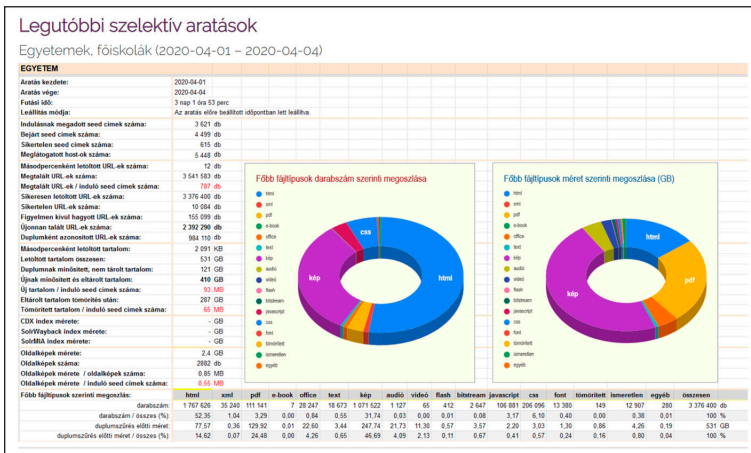
Jókai Mór Városi Könyvtár, Isaszeg http://www.jokai-bib.hu [KÖNYVTÁR] (2020-02-21)		
Jókai Mór Városi Könyvtár, Komárom http://www.jmvk.hu [KÖNYVTÁR] (2020-02-21)		
Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa http://www.jmvk.papa.hu/ [KÖNYVTÁR] (2020-02-21)		
Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa http://jmvk.comsonai.hu [KÖNYVTÁR] (2020-02-21)		
Jókai Mór, magyar író https://www.google.com/site/magyarirokjokaimor/ [RODALOM] (2020-02-08)		
Jókai Mói Komárom http://www.jokaimoi.hu/ [MŰVESZ] (2020-02-28)		
Jókai Néptánccsoport http://jokaineptanccsoport.hu/ [MŰVESZ] (2020-02-28)		

A zárt gyűjtemény keresőjének találati listája képgalériával kiegészítve

A tematikus és műfaji válogatások mellett eseményekhez kötődő archiválást is végzünk, ezekről is lehet tájékozódni az új honlapon. Mivel ezek a részgyűjtemények többnyire nem webhelyekből, hanem egyedi weboldalakból, hírekből, blogbejegyzésekből és Wikipédia-szócikkekéből állnak, ezért nem volt célszerű közösen kereshetővé tenni őket a fent említett 27 ezres címlistával, úgyhogy csak táblázatos formában böngészhetők.

A magyar webtér egy-egy jelentős részére kiterjedő, pillanatfelvétel-szerű aratásból eddig kettőt csináltunk: 2018 őszén 291 ezer, 2019 végén pedig közel 247 ezer címről indítottuk el a robotot. Ezeknek csak az összesített adatai nézhetők meg a *Webarchívum* menü *Statisztikai adatok* pontja alatt. Ugyancsak itt találhatóak a többi részgyűjtemény legutóbbi aratásairól készített táblázatok és diagramok, továbbá a honlapunk látogatottságát mutató grafikon.

Végül egy érdekesség a honlapnak ebből a részéből: a *Böngészés* almenüben található egy *Megszűnt webhelyek* oldal, ahol mintaként bemutatunk olyan webhelyeket, amelyekről sikerült viszonylag jó mentést készítenünk, mielőtt azok eltűntek volna az internetről. Ilyen például a Lánchíd Rádió honlapja, a CriticalHit videójátékos magazin, a HAMLET nevű erdélyi színházi portál, vagy a Tolna Megyei Levéltár régi weboldala.

Egy tematikus részgyűjtemény aratásáról készült statisztika

A webarchiválási projekt szakmai és szervezeti keretei

Az imént felvázolt, webarchívumi gyűjteményre épülő szolgáltatások mellett nagy szükségét érezzük, hogy azokat a kereteket is bemutassuk, melyek révén a gyűjteményfejlesztési munkánk zajlik. Voltaképpen arról a szervezeti, illetve szakmai bázisról adunk itt számot, melyre alapozva végezzük tevékenységünket. A kezdőoldal mellett itt kapnak helyet a munkánkkal kapcsolatos legfrissebb hírek, illetve a hírarchívum is, melynek segítségével a kísérleti projekt kezdetéig vissza lehet követni, hogy miként formálódtak különféle teendőink. Fontosnak tartjuk, hogy transzparens módon elérhető legyen az eddigi munkásságunk, ezért itt az összes szakmai megjelenésünk (úgy mint konferencia-előadások, prezentációk, hazai és nemzetközi publikációk) visszakereshető. Az egyes eseményekről, publikációkról természetesen a hírek rovatban folyamatos tájékoztatást adunk, itt azonban egységes rendszerben áttekinthetővé válik tevékenységünk teljes vertikuma. Ezenfelül a projekttel kapcsolatos nyilvános dokumentációs forrásokat is közzétesszük. Itt lehet az előadások, publikációk témáiról, illetve az egyes szakmai részterületekről mélyebben is tájékozódni, melyek tevékenységeink középpontjában állnak. Természetesen bemutatjuk röviden saját magunkat, illetve együttműködő partnereinket is.

Általános felhasználói információk

Rövidnek tűnik a menüpont kínálata, ám tartalmát tekintve elengedhetetlenek az itt közreadott információk. Minden európai webarchívum biztosítja felhasználói számára a lehetőséget gyarapítási javaslatok megtételére, s ez a funkció már a kísérleti projekt honlapján is rendelkezésre állt.

Két irányból is el lehet jutni ide: a menürendszerből, illetve közvetlenül a kezdőlapról. Ez a szolgáltatás adja a felhasználóknak szóló kínálat magyát, amellelt

Webhely archiválási javaslat

Ezen az űrlapon javasolhat archiválásra, hosszú távú megőrzésre érdemes magyar vagy pedig magyar vonatkozású külföldi webhelyeket az Országos Széchényi Könyvtár OKR projektje (<http://www.oszk.hu/okr-projekt>) keretében működő webarchívum számára.

Elsősorban kulturális, tudományos, oktatási és közéleti témájú honlapokról várunk javaslatokat. Hogy egy oldal szerepel-e már a nyilvántartásunkban, azt itt tudja ellenőrizni: <https://webarchivum.oszk.hu/webarchivum/kereses/a-reszgyujtemenyekben/> (célszerű csak egy jellemző betűcsoportot beírni a névből vagy az URL címből az egyik keresőmezőbe, pl. oszk).

Ha az ajánlott weboldal beleillik a gyűjtőkörbe és még nincs benne az archívumban, akkor felvesszük a rendszeresen mentendő címek listájára. Egyes kiválasztott webhelyek esetében engedélyt kérünk a tartalomgazdától az archivált változat nyilvános szolgáltatásra is a <https://webarchivum.oszk.hu/webarchivum/reszgyujtemenyek-szerint/demo-kezdolap/> címen levő gyűjteményben.

A projektről a <https://webarchivum.oszk.hu> honlapon található adatok és a mia@mek.oszk.hu címen lehet további információkat kérni. Az OSZK adatkezelési elveiről pedig itt tájékozódhat: <http://www.oszk.hu/adatvedelem>

(Az űrlap utoljára módosítva 2020. április 2-án.)

*Kötelező

Webhely neve *

Az archiválásra javasolt webhely szöveges megnevezése és esetleges rövidítése, pl. Országos Széchényi Könyvtár (OSZK).

Saját válasz

Az ajánló űrlap részlete

persze, hogy általános tájékoztatást nyújtunk a honlapról. A *Gyakran Ismételt Kérdések* menüpontban pedig olyan kérdéseket igyekszünk megválaszolni, melyek a gyakorlati munka során számos alkalommal előkerültek.

Kínálatunk a tartalomgazdáknak

A honlap tervezésekor igen fontosnak tartottuk egy olyan menüpont megtervezését, ahol a tartalomgazdákat érintő minden információ egységes keretek között megtalálható. A velük kötendő minél szélesebb körű partnerség a webarchiválás sikeressége szempontjából kulcsfontosságú tényező. Egyrészt szeretnénk arra bátorítani minél több, a látóközönségbe került honlaptulajdonost, hogy szerződjene velünk az archivált webhelyek nyilvános szolgáltatásának céljából. Számukra kész szerződésmintát adunk, amelybe már csak az adott tartalomtulajdonos és webhelye(i) adatait kell beilleszteni. Tájékoztatást nyújtunk továbbá az általunk végzett archiválási és szolgáltatási tevékenység pontos jogi hátteréről is. Másik oldalról a tartalomgazdákkal kötendő szövetség egyik sarokpontja, hogy jól archiválható tartalmakhoz férhessünk hozzá. Ennek előmozdítására különféle szakmai ajánlásokat fogalmaztunk meg, melyeket a webhelyek fejlesztésekor hasznos lenne figyelembe venni. További pozitív motivációnak szánjuk a *webarchiválási pecsétek* alkalmazását, amelyek segítségével egy webhely tulajdonosa – a pecsét

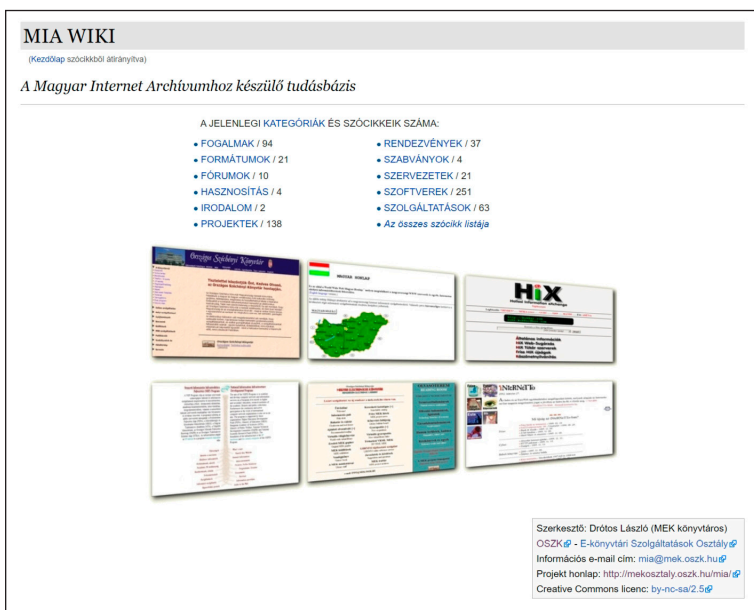
weboldalra való kihelyezésével – nyilvánosan felmutathatja, hogy archiváljuk a webhelyét a jövő számára.

Webhely archiválásának jelzésére használható pecsétek

A közgyűteményi szakmának ajánlott szolgáltatások

A gyűjteményalapú, illetve a tartalomgazdáknak nyújtott szolgáltatások mellett voltaképpen ez a szolgáltatási kínálat képezi az új honlap harmadik sarokpontját. Könnyen kezelhető, wiki alapú tudásbázist kínálunk, szinte minden összefüggésben a webarchiválással kapcsolatos fogalmakról, munkafolyamatokról.

Az internetes tartalmak megőrzésével foglalkozó wiki

Ezt egészíti ki az immáron harmadik éve épített nemzetközi szakbibliográfia, amit az EBSCO, a ProQuest, illetve az ACM informatikai szakadatbázis által

feltárt cikkek és konferencia-előadások alapján állítunk össze, de helyet kapnak benne az EPA által nyilvántartott belföldi anyagok is. A tételeket a Mendeley bibliográfiakezelő rendszerben gondozzuk, onnan végezzük a bibliográfia folyamatos (3-4 havi rendszerességű) gyarapítását szabványos bibliográfiai bemeneten keresztül. Az egyes tételekről részletes információkat tartalmazó nézetet kínálunk. A teljes anyagról a legfontosabb bibliográfiai adatokat nyújtó áttekintési mód is elérhető, valamint exportálhatjuk azt különféle szabványos bibliográfiai formátumokban saját felhasználásra is. A bibliográfia, illetve a tudásbázis mellett elérhetővé tesszük az általunk évente megrendezett workshopok prezentációját, illetve az események felvételeit a Videotorium rendszerén keresztül. Ezeket a felvételeket mi metaadatuljuk és mi is töltjük fel. Nagyon fontos ezenfelül bemutatni azokat az oktatási-ismeretterjesztő tevékenységeket is, melyeket a webarchiválás kapcsán kifejtünk. Információkat kínálunk a Könyvtári Intézetben akkreditált webarchiválás tanfolyamunkról, illetve e-learning alapú tartalomfejlesztéseinkről is. Kifejezett célunk az, hogy a webarchiválás iránt érdeklődő kollégákkal minél intenzívebb szakmai együttműködést alakítsunk ki. Bár az OSZK-nak hamarosan remélhetőleg jogilag is rögzített feladata lesz a webarchiválás, de külső szakmai partnerek nélkül képtelenség feltárni a begyűjtendő tartalomforrások teljes vertikumát. Külön levelezőlistát hoztunk létre az érdeklődő szakmai partnerek tájékoztatására, illetve a honlapon is felvázoljuk az együttműködési lehetőségek fő irányait. A KDS pályázat ígéretes lehetőséget nyújt számos megyei-városi közkönyvtár számára ezen együttműködési formák elmélyítésére. Nagyon reméljük, hogy a közrebocsátott információk katalizátorai lesznek egy széles szakmai együttműködési háló kialakításának. A tájékoztató szolgáltatások mellett ez a legfontosabb célja az itt felvázoltaknak.

A külső kommunikáció keretei

A honlaptervezés során fontosnak tartottuk egy olyan menüpont beillesztését a szolgáltatási kínálatba, amely elsődlegesen a sajtó munkatársait, illetve a webarchiválást széles körben népszerűsíteni kívánó partnereinket célozza meg. Itt tömören összegezzük a tevékenységeinkről szóló alapvető információkat. A szöveges tartalom mellett pedig szabadon felhasználható képeket, szórólapokat, plakátokat kínálunk népszerűsítési céllal. Az újságírók munkáját jelentősen segítheti az az összeállítás is, melyben a webarchiválási projektről, illetve tágabban a webarchiválásról szóló nyomtatott és elektronikus sajtómegjelenéseinket tartjuk számon, illetve megosztjuk a cikkek teljes szövegét, amennyiben az lehetséges.

Tervek a jövőre nézve

A vonatkozó jogszabályi környezet megteremtése után fontos feladatunk lesz, hogy a magyar illetőséggel bíró honlaptulajdonosok számára előírandó bejelentési kötelezettségnek egy megfelelő űrlap segítségével eleget tudjanak majd tenni.

A könyvtárakkal való együttműködés elmélyítése során szükségessé válhat egy kollaboratív munkafelület kialakítása, amit szintén a honlap keretei közé szeretnénk majd illeszteni.

A megfelelő finanszírozási feltételek biztosításával megnyílna a lehetőség arra, hogy az Internet Archive által begyűjtött magyar webhelyeket is a honlapunkba integrált keresőfelületen tudjuk elérhetővé tenni. Ez nagyon jelentős hozzáadott értéket jelentene a magyar web múltjának feltárása terén.

A zárt archívum elérhetőségének biztosítása, valamint az Internet Archive által gyűjtött anyag szolgáltatása felértékelheti a kutatástámogató funkciók fejlesztését is. És akár külön menüpont alatt adhatunk majd tájékoztatást a kutatási lehetőségekről a tudományos szakemberek számára, a vonatkozó nemzetközi gyakorlat bemutatásával.

Középtávú terveink közé tartozik a közép-európai webarchívumok Memento protokollon alapuló közép-európai közös keresőfelületének megteremtése, egy közös portál keretében, ahol együtt meg tudnánk jelenni, természetesen megfelelő kapcsolódási pontokkal a nemzeti webarchívumok honlapjaihoz is. A koronavírus-járvány miatt sajnos idén már nem tudjuk elkezdni ennek a szervezését, de 2021-ben a meglévő személyes kapcsolatainkra építve mindenképp szeretnénk megvalósítani.

FELHÍVÁS

Kedves Olvasók és Esterházy-olvasók!

Az Evangélikus Országos Gyűjtemény **Esterházy Péter és Gitta Könyvtár** széles körű gyűjtést indít. Határidő nélkül várjuk digitális kollekcióinkba Esterházy Péter dedikációit.

- fotó (pl. közös fotó, dedikálásról készült fotó)
- dedikációról, könyvbejegyzésről készült fotó
- találkozásom/találkozásaim Esterházy Péterrel (szöveg Word-fájlban, max. 3000 leütés)

Kérjük, figyeljenek a fotók megfelelő (600 dpi) felbontására.

Egy személy természetesen több fájlt is beküldhet.

A beérkezett anyagokat folyamatosan közzéteesszük honlapunkon. Nyomatásban való esetleges közlést a tulajdonos engedélyéhez kötjük.

Cím: egyv@lutheran.hu

A felhívás eredeti szövege és a már beérkezett dokumentumok az alábbi oldalon érhetőek el:
<https://eok.lutheran.hu/node/1426>

Balogh Kriszta és Zászkaliczky Zsuzsanna, az EPG Könyvtár kurátorai

Hubert Gabriella PhD, ötletgazda

Szabó Piroska – Bódog András

Túl a horizonton

Online beszélgetéssorozat a könyvtárügy nemzetközi pionírjaival¹

Az angliai Devon és Torbay könyvtári hálózatát fenntartó *Libraries Unlimited*² (*Határtalan könyvtárak*) nevű szervezet az *Eventbrite*³ online konferenciaszervező cég 2020. június 18. és július 16. között hetente jelentkező zoomos beszélgetéssorozatot indított *Beyond the horizon*⁴ címmel, melynek keretében a könyvtárügy öt úttörő alakjával folytatott interaktív beszélgetésbe lehetett bekapcsolódni. A meghívottak egyaránt a közösségorientált, nyitott, inkluzív könyvtár szószólóiként tettek kísérletet annak megfogalmazására, hogy milyen válaszok adhatók a napjainkban tapasztalt válságra, és merre tart a könyvtáros szakma, amit a koronavírus-járvány komoly dilemma elé állított: hogyan tartsuk fenn a közösségépítő, fizikai találkozóhely-funkciót a digitális szolgáltatások kívánalma mellett?

Az első előadó 2020. június 18-án *Eric Klinenberg* szociológus, író, egyetemi tanár, a New York-i Egyetem keretein belül működő interdiszciplináris kutatóintézet (*Institute for Public Knowledge*) igazgatója volt, akivel *Isobel Hunter*, a *Libraries Connected* brit könyvtárfenntartó szervezet ügyvezető igazgatója beszélgetett. Klinenberg mondanivalójának középpontjában legutóbb publikált kötetének (*Palaces for the People: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*) témája, a szociális infrastruktúra állt. Akárcsak a közművek vagy a kommunikációs infrastruktúra, ez a tényező is alapvető összekötő eleme a társadalomnak, hiszen meghatározza, milyen mértékben kapcsolódunk egymáshoz, ez pedig befolyással van az egészségünkre, a jólétünkre és az életkilátásainkra is. A gyülekezési helyek általában spontán közösségépülést eredményeznek. Egy-egy fizikai tér (park, játszótér vagy könyvtár) meglete kimutathatóan növelheti a várható élettartamot és javíthatja a bűnözési statisztikákat is; elhanyagolásuk ellenben negatív hatással jár, például az Egyesült Államokban az 1970-es években a parkok, játszótérek veszélyes helyekké váltak, és a könyvtárak szolgáltatási színvonala is visszaesett. Az atomizálódott, elidegenedett társadalmakkal szemben a jól működő szociális infrastruktúrával rendelkező társadalmak sikeresebben kezelik a válságokat. Klinenberg aláhúzza, hogy a könyvtár szinte az egyetlen tér, amely ingyenesen hozzáférhető mindenki számára, és ahol a személyzet segítőkészen áll minden kérdéshez. A könyvtárat mint a szociális infrastruktúra kulcselemét tehát az inklúzió és a nyitottság fémjelzi, ezáltal alapvető demokratikus teret jelent a közösség számára.

Napjainkban az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság különösen mély válságot él át, amihez a társadalmi polarizáció mellett a koronavírus-járvány is hozzájárul. Ebben a kontextusban azt tapasztalhatjuk, hogy ahol korábban jól működött a szociális infrastruktúra, ott most is jelen van a szolidaritás a közösségekben. Félő azonban, hogy az óhatatlan gazdasági megszorítások a szociális infrastruktúrát, így a könyvtárakat is el fogják érni, ezért tudatosítanunk kell a döntéshozókban, hogy a könyvtárak és hasonló intézmények létfontosságúak. Fenntartásuk, működtetésük megtérül, hiszen a széteső szociális infrastruktúra negatív következményeit csak magas ráfordítással tudjuk kezelni – gondoljunk csak az egészségügy vagy a büntetés-végrehajtás áttételes költségeire.

A koronavírus-járvány hatására a könyvtárak világszerte bezártak. De a könyvtárosok ez alatt az idő alatt is arra törekedtek, hogy fenntartsák a szociális szerepüket, például az Egyesült Királyságban csomagokat osztottak, telefonáltak a hátrányos helyzetű használóknak, hogy megkérdezzék, jól vannak-e, illetve online rendezvényeket szerveztek. Az USA-ban a könyvtárosok szintén gyorsan reagáltak a helyzetre, többek közt zoomos álláskereső szemináriumokat tartottak. Működhet-e azonban a szociális infrastruktúra fizikai tér nélkül? Klinenberg szerint nem, ugyanis az internet és a közösségi média nem szociális infrastruktúrát kínálnak, csupán kiegészítik, de nem pótolják a közösségi életet, ahhoz ugyanis

szükség van a fizikai térre és a személyes találkozásokra. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy alá kellene becsülnünk a technológia szerepét. Ellenkezőleg: az internetnek ma már közszolgáltatásnak kellene lennie, ám az USA-ban több millió embernek nincs internet-hozzáférése, továbbá a családokban nem rendelkezik mindenki saját eszközzel, mindez pedig elmélyíti a társadalomban húzóódo szakadékokat. Nem tudjuk, hogyan alakul a járványhelyzet, ám a könyvtáraknak el kellene érniük, hogy legalább kültéri szolgáltatásokat, rendezvényeket nyújthassanak a látogatóknak a nyár folyamán, hogy újra biztosíthassák a személyes találkozás lehetőségét. Az még a jövő zenéje, hogy megerősödvé kerülnek-e ki a válságból, bebizonyítva a fontosságukat, vagy hanyatlásnak indulnak a forráselvonások, illetve az emberek közösségi helyektől való félelme miatt. Klinenberg mindenesetre abban bízik, hogy a válság rávilágít a szociális infrastruktúra fontosságára.⁵

A sorozat második vendége a holland *Erik Boekesteijn* volt, aki a Holland Nemzeti Könyvtár főtanácsadója, a chesteri *Storyhouse* igazgatótanácsának tagja, valamint a *Steijn&Tonijn* gyermekkönyvkiadó társtulajdonosa, de pályafutása során hosszú tanácsadói múlttal büszkélkedhet. A 2020. június 25-ei beszélgetés moderátora a brit könyvtárszakmai szervezet, a CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*) elnöke, *Nick Poole* volt. Az interjú vezérfonalát a történetek, az innováció, a közösségközpontú könyvtár, a párbeszéd és a nyitott könyvtár (*open library*) képezték. Boekesteijn szerint a könyvtárakat elsősorban a történetek őrzőiként és átadóiként érdemes újrapozicionálni. Nem győzte hangsúlyozni, hogy a könyvtárak előtt álló legnagyobb kihívás a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás, a változáshoz azonban meg kell teremteni az innováció kultúráját, az újítások pedig időt, pénzt és energiát igényelnek. A könyvtárosok többsége tart az innovációtól, mivel mindig vannak aktuális feladatok, amiket el kell végezni. Tanácsa, hogy nézzünk körül, tájékozódjunk, mások mit csinálnak, hogyan reagálnak a kihívásokra. Általánosságban kijelenthető, hogy tanulni kell a hibákból, merni kell kockázatot vállalni, és nem szabad sajnálni a befektetett energiát az innovációtól.

A jelenre reflektálva Boekesteijn üdvözölte, hogy bővülnek az online szolgáltatások, ám szerinte is nagy veszély a társadalmakban húzódó digitális szakadék, nem mindenki jut ugyanis saját számítógéphez vagy okoseszközhöz. Az „elvesztett gyerekek”, a távmunkában és/vagy az online oktatásban részt vevők egyre bővülő köre számára a könyvtár nyújthat segítséget, részben az eszközök kölcsönzésével, részben a könyvtár fizikai tereinek rendelkezésre bocsátásával, lehetőleg a nap 24 órájában. Jó példa Calais-ből a szállítható „dobozkönyvtár”⁶, amely IT-eszközöket, könyveket és egyéb felszereléseket juttat el különböző otthonokba, ifjúsági vagy szociális központokba. De a könyvtárápületek egy részét is „fel kell szabadítani”, és át kell engedni a használóknak. Az emberek élethelyzeti rendkívül sokfélék lehetnek (pl. tanulás kisgyermek nevelése mellett), a könyvtár pedig egy biztos információs pont és találkozási hely lehet ezen igények kielégítésére. Boekesteijn szerint a koronavírus-járvány is rávilágított a könyvtárak fizikai épületeinek fontosságára: az a tapasztalat, hogy az emberek vissza akarnak jönni, mivel szükségük van a könyvtári szolgáltatásokra. Zárógondolatként hangsúlyozta, hogy a sokszínűség és a társadalmi párbeszéd a könyvtárak alapértékeinek számítanak, és a digitális szolgáltatások/tartalmak is akkor jók, ha párbeszédet indítanak el.⁷

2020. július 2-án Marie Østergårdal folytatódott a beszélgetéssorozat, aki a dániai Aarhusi Városi Könyvtár igazgatója. A kérdező Stuart Hamilton, az ír kormányhivatal könyvtárfejlesztésért felelős vezetője volt. A központi téma az előző beszélgetésektől eltérően egy konkrét könyvtár, a DOKK1 nevet viselő aarhusi központi könyvtár⁸ volt, amelyet Østergård leginkább „fedett főtérként” jellemezte: lényege, hogy helyszínként szolgáljon a lakosok találkozásához, akárcsak hajdan a települések főterei – amellett, hogy tudásközpontként hagyományos könyvtári funkciókat is ellát.

Az Aarhusi Városi Könyvtár a skandináv régió legnagyobb közkönyvtára, amely világszerte mintaként szolgál a közösségi funkció felé elmozduló könyvtárak számára. A DOKK1 filozófiája az, hogy a könyvtár legyen közösségi cso-

mópont (*community hub*), amely teret ad a kompetenciabővítéshez, az élményszerzéshez, a tanuláshoz, az inspirálódáshoz. Jórészt a használók szervezik a programokat, ezáltal valóban a sajátjuknak érzik a teret. Østergård felidézte, hogy a DOKK1 tíz évig tartó tervezésébe egyaránt bevonták a politikusokat, a lakosokat és a könyvtárosokat. A problémamegoldásra összpontosító úgynevezett *Design Thinking* megközelítés rengeteg kísérletezéssel és számos kudarccal, ugyanakkor váratlan sikerekkel is együtt járt. Ma is minden aarhusi fiókkönyvtár csapatában vannak „Design thinking nagykövetek”, akik képviselik ezt a szemléletet, és folyamatosan új ötletek megvalósításán dolgoznak.

A beszélgetés során felmerült, hogy mi lett a tanulsága a koronavírus-járvány miatti kényszerbezárásnak, illetve mik voltak a távmunka tapasztalatai. Aarhusban május 18-án nyitottak ki újra; kezdetben csak könyveket visszahozni és újakat kölcsönözni lehetett. Az egyik legfőbb kihívás a bezárás alatt az volt, hogy hogyan legyenek a kollégák kreatívak, innovatívak otthonról is, és hogyan lehet összefogni egy számos fiókkönyvtárból álló intézmény munkáját. Az aarhusi könyvtárosok számára megkönnyítette a helyzetet, hogy a könyvtárnak létezik egy, már évek óta kialakult víziója, melynek része az autonómiára és a részvételiségre építő szervezeti kultúra, amely lehetővé teszi, hogy mindenki képes legyen többféle feladatot önállóan ellátni és önálló döntéseket hozni. A bezárás alatt a fiókkönyvtárak közötti együttműködés sem volt mentes a problémáktól, mindenkinek meg kellett szoknia a kommunikáció digitális csatornáinak napi szintű használatát. További tanulság volt, hogy mennyire nehéz elérni a leszakadó társadalmi rétegeket, ehhez mindenképpen új partnerkapcsolatok kialakítására van szükség. Østergård a sorozat előző meghívottjaihoz hasonlóan rámutatott, hogy a járványtól való félelem miatt a jövőben megcsappanhat a fizikai közelséghez szükséges bizalom és a rendezvények száma, ami hatalmas fenyegetés a könyvtárak – kiváltképp egy közösségorientált könyvtár – számára. A májusi nyitás után bevezetett különleges szabályok, mint hogy a könyvtárosoknak plexifalakkal elválasztott pultok mögé kell visszaülniük, valamint tartani kell a két méter távolságot, jelentősen megnehezítik a kommunikációt és a segítségnyújtást, pedig az aarhusi könyvtárnak továbbra is a közösségépítés a legfőbb célja. Programok, rendezvények nélkül ez nem megy, különösen, ha az emberek még félnek egymáshoz közel menni. Østergård szerint mindenképpen B tervekre, illetve még több digitális szolgáltatásra van szükség. Komoly dilemma, hogy hogyan találjuk meg az egyensúlyt az áhított „közösségi csomópont” könyvtár és a járványellenes szabályok betartása (a fertőzéstől való félelem, illetve az észszerű biztonság), valamint a közösségi találkozóhely és a digitális szféra között. Østergård, akár az előző előadók, azt hangsúlyozta, hogy a könyvtár a viták, a társadalmi párbeszéd helyszíne, a kommunikációra pedig ma is nagy az igény. A vitáknak mindenképpen újra kell indulniuk, az emberek szomjazzák a diskurzus e módját és a fizikai könyvtár színterét.⁹

2020. július 9-én R. David Lankes volt az online esemény vendége, aki a Dél-karolinai Egyetem Könyvtár- és Információtudományi Iskolájának igazgatója. Lankessel az interjú során Sue Williamson közkönyvtári intézményvezető, az Angliai Művészeti Bizottság elnöke beszélgetett. A meghívott előadó fő kutatási témája a könyvtárszakma újragondolása az „új könyvtároság” szemléletével (lásd *The Atlas of New Librarianship* című kötetét), amelynek lényege, hogy a könyvtárosok a közösségeik körében a tudásgyarapodást könnyítve, segítve fejlesszék a társadalmat. A beszélgetés kezdetén a résztvevők szintén kiemelték, hogy válság-időszaknak vagyunk a tanúi: a geopolitikai változások és a Brexit után 2020-ban a COVID-19 világjárvány, illetve a *Black Lives Matter* mozgalom kapcsán kialakult zavargások példátlan kihívás elé állítják a társadalmakat, így a könyvtáros szakmát is. A könyvtárak szerepe Lankes véleménye szerint a közösség szolgálatáé, egyúttal formálása is – ilyen értelemben nem lehetnek semlegesek, és óhatatlanul belépnek a politikai szférába.

A pandémia a közösségorientált könyvtárakat kaotikus helyzetbe sodorta: először bezártak, és csak egyetlen üzenetet fogalmaztak meg: „zárva vagyunk, online szolgáltatunk”. A következő hónapokban nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárak el tudják látni feladataikat fizikai épület nélkül is. Később bővítették online szolgáltatásaikat (COVID-ismeretterjesztéssel vagy éppen mesedélutánokkal); a lokális, helyorientált közösségi funkciókat a digitális térbe is gyorsan integrálni kellett. Az előző meghívottakhoz hasonlóan Lankes is rámutatott, hogy a járványidőszak alatt is ki kell tartani a közösségorientált, közösséget támogató és formáló könyvtár eszménye mellett. A zárvatartás alatt bebizonyosodott, hogy nőtt a könyvtárosok kreativitása, ám kérdés, hogy hogyan őrizhetők meg és aknázhatók ki ezek a kreatív energiák az újraindítás után.

Lankes tapasztalatai szerint a közösségorientált könyvtári működés nem mentes az ellentmondásoktól és nehézségektől. Példának okáért sokszor a fejlődni, változtatni kívánó könyvtárakat maga a közösség „fogja vissza”, pontosabban az emberek fejében élő, nosztalgikus könyvtárkép a „könyvpatlotákról”, amit még

gyerekkorukból őriznek. Ám egy korszerű közkönyvtár a közösség és a fizikai találkozások, nem pedig a könyvek színtere – a koronavírus-járvány ezt a tendenciát kétségkívül kihívás elé állítja. A szakember szerint a közkönyvtárak elsődleges célja most is az, hogy segítsék közösségüket, és támogassák a tanulást, azaz legyenek innovatív helyek és tanulóterek, ne csak pusztán digitális közvetítők a tartalomszolgáltatók és az emberek között. A közösség felfogása és a közösséggel való kapcsolat azonban nem egyértelműek. Le kell szögezni, hogy a könyvtáros is a közösség része, de ez nem jelenti azt, hogy amatőr/önkéntes. (Sajnos a forráshiánnyal küzdő brit könyvtárakban sokszor önkéntesekkel működtetik a közkönyvtárakat, ez semmiképpen sem követendő gyakorlat.) A lelkes könyvtárhhasználók mellett „nehéz emberekkel”, problémás közösségekkel is dolgoznunk kell, a valódi közösségszervezés ezért döntésekkel teli, kemény munkát jelent. A szakmában sokan ezt nem vállalják fel, inkább a könnyebb utat választva közelítik meg a közösséggel való kapcsolatépítést (például közösségi médiafelületek gondozásával). Lankes kulcsfogalmakként az inklúzióra és a sokszínűsége helyezett a hangsúlyt, amiknek a könyvtár tevékenységében és gyűjteményében is tükröződniük kell. A legkisebbekkel érdemes kezdeni, ezért az olvasásfejlesztési programok a közösségközpontú működés egyik csapásirányát képezhetik, különös tekintettel arra, hogy a kicsik mellett a szülőket is sikerül elérni, és mód nyílik az ő tanulásuknak a támogatására is. Az élethosszig tartó tanulásnak, aminek a könyvtárak a legfőbb szószólói és színterei, azonban nemcsak pozitív oldala van. Az új ráeszmélések felelősséggel járnak – erre látunk példát a rasszizmussal való leszámolás törekvéseiben, vagy éppen a koronavírus idején, amikor helyt kell állni, és segíteni kell a traumatizált embereknek. Lankes hangsúlyozta, hogy a krízis ráébresztett minket arra, hogy nem izoláltan működünk, hanem kapcsolatok szövvényes hálójában, ezért a falak építése rossz politika. A digitális csatornákon egyre könnyebb a kommunikáció, mindazonáltal most is érvényes, hogy meg kell ismerni az ellenvéleményeket is.¹⁰

2020. július 16-án *Nina Simon* volt a sorozatot záró esemény vendége, vele *Daniel Clark* kreatív igazgató beszélgetett a szervező *Libraries Unlimited* részéről. Simon 2019 óta az OF/BY/FOR ALL nevű közösségfejlesztő nonprofit szervezet alapító ügyvezetője, előtte elsősorban múzeumi közösségfejlesztéssel foglalkozott. Véleménye szerint a cél az, hogy ne intézményközpontúan, hanem közösségközpontúan gondolkodjunk, és mindig az emberekkel és az emberekért dolgozzunk, hogy lássák, a közgyűjtemény nekik, illetve róluk szól. Ehhez szükség van a marginalizált közösségek bevonására is, amire jó eszköz a közös alkotás (*co-creation*). David Lankeshez hasonlóan Simon is megfogalmazta, hogy hajlamosak vagyunk a közösségépítést elhanyagolni: könyvtárosként ugyan azt állítjuk magunkról, hogy célközönségünk az egész társadalom, mégis sokszor megelégszünk azzal, hogy csak azokra gondoljunk, akik már könyvtárhasználók, azok pedig, akik eleve nem jönnek be, kívül esnek az érdeklődési és hatókörünkön. Annak érdekében, hogy túllépjünk ezen a hozzáálláson, a szó szoros értelmében fel kell fedeznünk a közösségünket. Ehhez kíváncsinak kell lenni, és az elitista és paternalista megközelítéssel szemben az elérendő célcsoport értékeire kell összpontosítani. Ha így kommunikálunk, nem keltünk ellenérzéseket, hanem azt sugározzuk, tényleg érdekel minket az adott közösség élete. Simon azt a módszert javasolja, hogy térképezzük fel a közösség erősségeit (*asset mapping*), tartunk „empátiatúrákat”, találkozunk az emberekkel. Továbbá azt hangsúlyozta, hogy a közösség sohasem homogén, hanem kisebb, egymással összekapcsolódó csoportok alkotják. A marginalizált csoportokkal való kapcsolatépítéshez pedig nagyban lehet támaszkodni a különböző civil szervezetekre is (például a problémás fiatalokkal való munka során ifjúságvédelmi szakemberek lehetnek a közvetítők). Simon tanácsa az, hogy mindenekelőtt mérjük fel, hol tartunk, milyen a környezetünk, mit szeretnénk elérni és mik a vakfoltjaink. A rövid távú célkitűzések és a napi munka mellett mindig szem előtt kell tartani a hosszú távú célokat: a befogadást, a sokszínűséget és az egyenlőséget.

Sok könyvtár a koronavírus-járvány lecsengésével azon dolgozik, hogy elérje, a használói visszajöjjenek. Simon szerint azonban nem (csak) erre kellene koncentrálni. Ez a válsághelyzet alkalmat ad arra, hogy újragondoljuk szolgáltatásainkat, kiszélesítsük a használói körünket és új emberekkel teremtsünk kapcsolatot. Ha más nem cselekszik, nekünk kell felvállalni az alapvető segítségnyújtást, például megszervezni az ételosztást vagy gerillaakcióként veteménymagokat juttatni a lakosoknak; s mindezt összekapcsolhatjuk a helyi művészek bemutatásával. Ha közösségközpontú, közösség által irányított szervezetté (*community-led organization*) kívánunk válni, felelős kiállásra van szükség a kitűzött célok érdekében. Csak csapatban, másokkal együttműködve tudunk dolgozni, emellett a fenntartók felé is „el kell adni” a koncepciókat, amihez jó sorvezető lehet a szervezet küldetésnyilatkozata. Végezetül kövessük a lelkesedésünket, mert csak a személyes motiváció fog hajtani minket előre.¹¹

Jegyzetek

1. Jelen cikk a Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapján megjelent beszámolóék egybeszerkesztett, rövidített változata.
2. A Libraries Unlimited honlapja <https://www.librariesunlimited.org.uk/> (2020.07.30.)
3. Az Eventbrite UK honlapja <https://www.eventbrite.co.uk/> (2020.07.30.)
4. A Libraries Unlimited honlapján mind az öt videobeszélgetés megtekinthető: *Beyond The Horizon – A new series of inspirational talks from international thought leaders and industry experts.* <https://www.librariesunlimited.org.uk/news/beyond-the-horizon-a-new-series-of-inspirational-talks-from-international-thought-leaders-and-industry-experts/> (2020.07.30.)
5. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapja. *Túl a horizonton – Beyond the Horizon online beszélgetéssorozat. Találkozás Eric Klänenberggel* <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/tul-horizonton-beyond-horizon-online-beszelgetessorozat-3> (2020.07.30.)
6. A Libraries Without Borders honlapja. *Re-imagining the role of libraries in Calais*, 2018. január 15. <https://www.librarieswithoutborders.org/2018/01/15/reimagininglibrariescalais/> (2020.07.30.)
7. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapja. *Túl a horizonton – Beyond the Horizon online beszélgetéssorozat. Találkozás Erik Boekesteijnnel* <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/tul-horizonton-beyond-horizon-online-beszelgetessorozat-0> (2020.07.30.)
8. Oestergaard, Marie: Dokk1 – a place for people = [www.ala.org http://www.ala.org/pla/sites/ala.org.pla/files/content/onlinelearning/webinars/archive/Marie_Oestergaard_PLAWebinar_nov_16.pdf](http://www.ala.org/sites/ala.org.pla/files/content/onlinelearning/webinars/archive/Marie_Oestergaard_PLAWebinar_nov_16.pdf) (2020.07.30.)
9. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapja. *Túl a horizonton – Beyond the Horizon online beszélgetéssorozat. Találkozás Marie Oestergårdal* <https://www.ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/tul-horizonton-beyond-horizon-online-beszelgetessorozat> (2020.07.30.)
10. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapja. *Túl a horizonton – Beyond the Horizon online beszélgetéssorozat. Találkozás R. David Lankesszel* <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/tul-horizonton-beyond-horizon-online-beszelgetessorozat-1> (2020.07.30.)
11. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár honlapja. *Túl a horizonton – Beyond the Horizon online beszélgetéssorozat. Találkozás Nina Simonnal* <https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/tul-horizonton-beyond-horizon-online-beszelgetessorozat-2> (2020.07.30.)

Péterfi Rita

In memoriam Jáki László (1931-2020)

Tisztelt gyászoló család, a család gyászában tisztességet tevők!

Búcsúzni jöttünk. Jómagam az egykori munkahely, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársai, az egykori és jelenlegi kollégák nevében szólok. Csaknem kilenc évtized eseményeiről, egy aktív és párját ritkítóan termékeny élet történéseiről lehetetlen e szűkre szabott keretek között teljességgel számot adni.

Jáki László 1931. június 29-én, azaz csaknem éppen 89 esztendővel ezelőtt látta meg a napvilágot. Iskoláit az Esztergomi Szent Antal Polgári Iskolában, az Állami Madách Imre Gimnáziumban és a Vas utcai Közgazdasági Középiskolában végezte.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem pedagógia-pszichológia és történelem szakán végzett. Szegeden doktorált summa cum laude fokozattal *A pedagógiai kutatómunka legfontosabb forrásai* címmel írt disszertációjával. A Magyar Pedagógiai Társaság 1967-ben vette fel tagjai sorába.

Találkozása a pedagógiával egy egész életre szóló elköteleződést jelentett. Nemcsak tanította a neveléstörténetet, de ő maga is vérbeli pedagógusként élt és alkotott. Mint egy alkalommal írta: „A neveléstörténetnek akkor van értelme, ha a múlt szellemi értékeit a jelenben hasznosítjuk.” Egész életében azon fáradozott, hogy ez meg is történjen.

Az ország számos felsőoktatási intézményében oktatott. Elsőként a balassagyarmati Tanítóképző Intézetben, később a Testnevelési Főiskolán, a dunaújvárosi Műszaki Főiskolán – ahol a Pedagógia Tanszék alapítója is volt –, majd a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, a Károli Gáspár Református Egyetemen és az ELTE TTK Neveléstudományi Tanszékén.

Azok a közösségek, amelyeknek munkája révén tagja volt, aktív, mindenkori segítő jelenlétét pótolhatatlan hiányként élik meg. Hogy mindenhol megszerették, jól mutatja, hogy sok évtized múltán is tartotta régi kollégáival, tanítványaival a kapcsolatot. A környezetében lévő fiatal tehetségek mentorálását, támogatását feladatának érezte: egyengette pályájukat, mutatta az irányt, tudta, hogy milyen sokat jelentenek ezek a támogató gesztusok egy induló pályatársnak.

Tevékenykedett az Országos Pedagógiai Intézetben, Veszprémben főosztályvezető lett az Országos Oktatástechnikai Központban, ahol aztán a Kiadó és a Nyomda vezetésével is megbízták, majd főigazgatói feladatokat látott el.

Neveléstörténeti oktató tevékenysége mellett részt vett a felsőoktatás fejlesztésében, a pedagógus-továbbképzésben, a távoktatás támogatásában és vizsgálta az oktatástechnológia hasznosításának lehetőségeit. Emellett gyűjtötte a neveléshez kapcsolódó tárgyi emlékeket. Páratlan jelentőséggel bíró oktatásügyi fotóanyaggal rendelkezett, mely gyűjtemény ma már részét képezi a Magyar Digitális Képek-nyvtárnak.

1989-től nyugdíjba vonulásáig az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban, azaz az OPKM-ben dolgozott. Azonban intézményünkkel már a '60-as évek elején kapcsolatba került, ugyanis ő volt az, aki elkészítette a pedagógiai bibliográfiák bibliográfiáját. Mindez akkor történt, amikor más szakterületeknek még nem állt rendelkezésére ehhez hasonló mű. Neki köszönhető a neveléstudomány és oktatásügy szakirodalmának egyedülálló feltártsága.

OPKM-es pályafutását tudományos főmunkatársként kezdte, később a Kiadói Osztály vezetője lett. Innovatív személyisége alkalmassá tette rá, hogy újraindítsa a Könyv és Nevelés című folyóiratot, hogy kialakításra kerüljön Ercsiben az Eötvös József Emlékmúzeum.

Tevékenységének középpontjában az OPKM tudományos kiadványai álltak.

Ilyen volt *A tudós tanárok – tanár tudósok* sorozat, amely részeként az elmúlt 20 évben több mint 50 kötet portré készült el. Az ezredforduló után indított *Mesterek és tanítványok* sorozat keretében tucatnyi mű jelenhetett meg, valamint szerkesztette a *Magyar pedagógusok* című sorozatot.

Nyugdíjba vonulásával 49 év munkaviszonyt tudott maga mögött, amelyet még további 23 munkával töltött év követett. Jelenléte az utolsó pillanatig rendszeres volt az intézményben. Számos megvalósításra váró terve, ötlete volt még. Többek között az egykori Tisztviselőtelepi Gimnázium – a jelenleg az OPKM-nek otthont adó épület – alapító igazgatójának, Gaál Mózes életrajzának megírásán dolgozott. Azonban ez most félbeszakadt.

Munkáját élete során számos kitüntetéssel, díjjal jutalmazták. Meghitt, bensőséges kapcsolatban állt a könyvtárral mint intézménnyel és az ott dolgozó munkatársakkal. Természetesnek tekintette a gondoskodás apró emberi gesztusait: különlegességekkel, finomságokkal látta el a kollégákat.

Az OPKM-en kívül igen szoros kapcsolatot ápolt az Országos Széchényi Könyvtárral, melynek rendszeres látogatója volt. Egy alkalommal azzal fogadott, reggelenként mostanában ő szokta nyitni a nemzeti könyvtárat. Elmesélte, hogy nyitáskor már ott áll annak kapuja előtt, s mivel belülről nem nyitja a kulcs a kaput, ezért az örök őt kéri, hogy tegye azt meg kívülről.

Számára a munka keretet adott az életnek. Így volt ez a tavalyi *Ady 100* című konferenciánkon is, ahol első kérésünkre vállalt előadást, mely egyben utolsó nyilvános megszólalása is volt. Az előadásra való készülés heteiben jött a hír Miklós fia haláláról. Beszélgettünk róla, hogy megértjük, ha inkább lemondja az előadást.

Ezt semmiképp nem szeretette volna: mint mondta, a munka értelemmel tölti meg a napjait. Ahogy azt a család érzekelte, a rákövetkező hetek, hónapok, az idő múlása könnyebbedést nem hozott, a gyász gyógyulni nem tudó sebet ütött rajta.

Amikor dr. Jáki Lászlótól búcsúzunk, olyan embertől veszünk búcsút, akinek felnőtt éveiben csak munkával töltött évek voltak. Ha hihetetlen vitalitásának, frissességének titka felől tudakozódtunk, a fizikai aktivitással párosuló lankadatlan szellemi tevékenységet, a mindig a maga elé kitűzött célt látó és az amellet elköteleződő embert, a rendszeresen végzett munkát nevezte meg. Összefüggéseket szem elől nem tévesztő, lényeglátó, derűs személyisége a kollégák számára a mindennapi csodát jelentette: azt, amire mindannyian vágyunk, de megvalósítani csak keveseknek sikerül. Neki sikerült. Harmóniában élt önmagával és a világgal.

Az OPKM épületében egykoron tanárként jelenlévő Babits Mihálytól származó gondolat szerint: „Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.”

Tanár úr az életét a múlt feltárására tette fel: hitt a jövőben, a nevelés erejében, a jóra való készségben. Mint igazi pedagógus, az itt maradók számára feladta a leckét.

Kedves Tanár Úr! Nyugodjék békében!

Elhangzott 2020. június 17-én a Fiumei úti sírkertben zajló temetésen.

Elbe István

Egy kivételes könyvtár kincsei

Todoreszku Gyula és neje, Horváth Aranka könyvtára

Egy kedves házaspár: szelíd arcú fiatalasszony és pajkos tekintetű férje mosolyog ránk a könyvborítóról. Ülnek a padon egy parkban, ruházatuk a békebeli, többnyire boldog k. u. k. időket idézi, és vágyat ébreszt bennünk, hogy a könyvbe lapozva belemerüljünk a korba. Nem kétséges, a századforduló hangulata és egy páratlan gyűjtemény megismerése vár ránk. Ha csak egy kicsit is érdeklődünk a szép könyvek, a becses, régi és ritka kiadványok iránt, ezt az albumot feltétlenül kézbe kell vennünk.

1920-ban egy kivételes magángyűjtemény került a nemzeti könyvtár birtokába, közvetlenül azt követően, hogy Magyarországnak le kellett mondania területe és lakossága jelentős részéről, és ezzel együtt a magyar könyves kultúra páratlan kincseiről is, amelyek az országrészekkel együtt szakadtak idegenbe.

A kötet címlapja azt sugallja, hogy a kiadvány háromnyelvű. De ez nem teljesen igaz. A két tanulmány és a gyűjtemény kincseit bemutató katalógus ugyanis bilingvis: magyar és román. A harmadik nyelven, angolul csak rövid összefoglalókat olvashatunk. A képaláírások is csak kétnyelvűek. De inkább azt a gesztust kell szem előtt tartanunk, hogy ez a kötet is segítője a Kárpát-medencébe szorult két nép megbékélési folyamatának. Todoreszku Gyula személyében ez többsikű egybefonódást jelent. Apai ágról román származású, és valószínű, hogy meg is tanult románul, ugyanakkor gyűjtőszenvédélyének fő területe a Szabó Károly-féle Régi Magyar Könyvtár első két kötete, azaz minden olyan kiadvány, amely 1711-ig Magyarországon jelent meg. Tehát a román nyelvű könyvek is, akár latin, akár cirill betűvel nyomtatták azokat. Hogy a gyűjtést milyen mesterfokon űzte, példa rá a róla elnevezett Todoreszku-töredék. Egy 16. századi kiadvány

kötéstáblájából áztatta ki annak a kálvinista énekeskönyvnek a négy lapból álló B ívét, amely a románság irodalmának legelső latin betűs nyomtatott emléke. Az 1911-ben történt felfedezés szakmai körökben nagy szenzációnak számított, Sztripszky Hiador és Alexics György még abban az évben egy több mint kétszáz oldalas értekezésben mutatta be a töredéket, Szegedi Gergelynek tulajdonítva az énekeskönyv eredetijét.

Todoreszku Gyula könyvtárát Varga Bernadett, az OSZK Régi Nyomtatványok Tára osztályvezetőjének tanulmánya tárja elénk. Először a megszállott gyűjtőt és bibliofil ismerhetjük meg. Néhány részlet felvillan a gyermekkorából is, amely rávilágít a szenvedély kialakulására. Todoreszku Gyula, apja vagyonának örököséként minden pénzét és idejét a régi könyvek beszerzésének szenteli. „Ehhez egyre több és több utánjárásra volt szükség, hiszen Szabó Károly bibliográfiája olyan gyűjtőhullámot generált, amelynek következtében megindult a könyvpiacra a kereslet a régi magyar könyvek iránt. Hamarosan már csak elenyésző számú ilyen könyv bukkant fel a piacon, annál is inkább, mert a régi magyar könyv eleve is igen ritka volt. Todoreszkunak fel nem derített forrásokat kellett tehát becserkésznie.” (17. p.) Gyűjtőszendélye igazi könyvvadászává avatja. Felvidéki és erdélyi falvak parókiáit járja, és töredékek után kutatva gyakran folyamodik a Fraknoi Vilmos által először alkalmazott módszerhez: a kötéstáblák felfejtéséhez. Megbízottjai révén természetesen szoros kapcsolatban áll a hazai és külföldi antikváriusokkal.

Ugyanakkor a tanulmány szerzője finom szenzibilitással érzékelteti, hogy a bibliofília mámorának nemes magaslatán élő agglagényeknek is szükségük van a realista hétköznappal őket összekötő női gondoskodásra, lásd 19-es lábjegyzet. Édesanyja halála után Todoreszku Gyula feleségül veszi a mama felolvasónőjét, a nála jóval fiatalabb Horváth Arankát. A szerény polgári családból származó lány méltó partnere és segítőtje lesz férjének. A borítón közölt kép azt a rövid időt örökíti meg, amely nekik adatott. Todoreszku elhatalmasodó betegsége és korai halála meggátolja szenvedélyének kiteljesedésében. A gyűjteményéről csak szóban rendelkezik, de az özvegy erkölcsi kötelességének tartja férje akaratának teljesítését, és a páratlan értékű magánkönyvtárát a nemzeti könyvtermést alapítása óta teljességgel gyűjtő intézménynek ajánlja fel. Sőt, végrendeletében a Todoreszku-vagyonból két ingatlant és ékszereit is a nemzeti könyvtárra hagyja. 1939-ben ebből a hagyatékból vásárolja meg a Széchényi Könyvtár a Kálmán-csehi-breviáriumot. Az özvegy az adományozás tényét rögzítő okiratban határozottan kiköti, hogy a gyűjtemény „Dr. Todoreszku Gyula és neje Horváth Aranka könyvtára” néven szigorúan egyben tartandó, abba más gyűjteményekből származó könyveket betenni, illetve a gyűjtemény egységét megbontani nem szabad. Ugyanakkor biztosítja az anyagi fedezetét a terem kialakításának, amelyre 1927-ben kerül sor. Horváth Aranka szándéka, hogy a berendezés tükrözze azt a miliót, amelyben férje élt és dolgozott, ezért a bútorok egy része a magánlakás könyvtárszobájából való.

A tanulmány külön érdekessége és ékessége a könyvművészt és a könyvkötés művészetét bemutató rész. Akantisz Viktor sokoldalú tehetség: író, grafikus, iparművész. 1900-ban köt ismeretséget Todoreszkuval, és innentől neve és munkássága szorosan összefonódik a gyűjteménnyel.

„Egy helyrehozott, gonddal kicsinosított, gondosan, stílusosan bekötött ritka nyomtatvány, ha netalán hozzá nem értő kezébe kerül is, valószínűbb, hogy fennmarad, ha szépen be van kötve, mintha szétzúllott lapjaival indul kallódásnak. A szép könyvet a tudatlan sem hajítja ki a szemétre.” (24. p.) – vallja Todoreszku, és tesz is érte, hogy gyűjteményét „kicsinosítsa”. Akantisz munkáját csodálhatjuk meg az erdélyi országgyűlések törvénykönyveinek kötésén is. A gazdagon díszített, festett pergamenkötéseket mindig annak a fejedelemnek a címere díszíti, akinek uralkodása alatt a törvény született. Todoreszku halála után az özvegy kérelmezi a főigazgatónál, hogy Akantisz Viktort vegyék fel a nemzeti könyvtár állományába. A könyvkötő művészt szakdíjnoki illetménnyel, a könyvtári kötésművészeti munkálatok irányítására, segédőri állásban alkalmazzák. Akantisz alapvető feladata továbbra is a Todoreszku-gyűjtemény gondozása. 1922-re elkészíti, és a Nemzeti Múzeum könyvtárának gondozásában meg is jelenik a gyűjtemény katalógusa. Ugyanakkor a könyvtár saját könyvkötészetének kialakítását is irányítja. Két alkalmazottal 1923-ra befejezik az ősnymtatványok szakszerű restaurálását.

Szomorú adalék a Todoreszku-gyűjtemény utóéletéhez az a tény, hogy az utókor sajnos nem tartotta tiszteletben az adományozó rendelkezéseit. Az egyre aggasztóbb méreteket öltő helyhiány miatt nem tudták a gyűjtemény egységét fenntartani. A második világháború után a Régi Magyar Könyvtár anyagát besztották a Todoreszku-gyűjteménybe, a helyiséget tudományos olvasóteremmé alakították át. 1977-ben az 1711 után megjelent köteteket a törzsgyűjteménybe helyezték át, besorolva annak jelzetrendjébe, leggyakrabban harmadik vagy negyedik többpéldányként. A kötetek ezáltal elvesztették muzeális védettségüket. Szerencsére ezt a 2000-es évek elején korrigálták, a kiadványokat megkülönböztető jelzéssel látták el és áthelyezték a törzsgyűjtemény Rezerv raktárába.

A nemzeti könyvtár új épületének tervezésekor jó lenne szem előtt tartani, hogy az Apponyi-terem mellett valamikor létezett egy önálló berendezésű Todoreszku-terem is, és meg lehetne kísérelni annak rekonstruálását. A berendezés egy része még megvan, bár van olyan bútordarab, amelyik időközben más funkciót kapott, például a fóliások asztalát kiállítási tárlónak alakították át.

De térjünk át a másik tanulmányra. Az ELTE Román Filológiai Tanszékének vezetője, Nagy Levente az OSZK Cyrillicagyűjteményét mutatja be. Az alapvetően hungarikagyűjtő magyar nemzeti könyvtárba elsősorban Todoreszku Gyula révén került jelentősebb cyrillicaanyag, azon belül is kiemelten román vonatkozású régi kiadványok. A szerző rögtön az elején tisztázza, hogy a magyarországi régi román nyomtatványok feldolgozása és számbavétele még nem történt meg teljességében. Egy kisebb rész – az 1711-ig Magyarországon és Erdélyben meg-

jelent kiadványok – bekerült ugyan az RMNY-be, de a román vonatkozású régi könyvek inkább az ezt követő időszakban jelentek meg, nem véletlen tehát, hogy a régi román nyomtatványok bibliográfiája (Bibliografia Românească Veche, röviden: BRV) 1830-ig tolja ki az időhatárt. Nagy Levente arra is felhívja a figyelmet, hogy a cirillica megnevezés a román nyelvű könyvek esetében nem pontos meghatározás, mert vannak latin betűs régi könyvek is, lásd Todoreszku-töredék. Pontosabb lenne a valachica megnevezés, de feltételezi, hogy a román kollégák ez ellen tiltakoznának, így ő is marad a cirillica használatánál. Ezen belül két csoportot különböztet meg: a cirill betűs román nyelvű, vagy ószláv nyelven írt román vonatkozású nyomtatványokat, illetve a latin betűs román nyelvű, vagy latin (estleg egyéb) nyelvű, de román vonatkozású kiadványokat.

A szerző a tanulmány második részében igazi kuriózumokat mutat be az OSZK Régi Nyomtatványok Tárának gyűjteményéből, ezzel is szeretné felhívni a témairánt érdeklődők figyelmét erre az eddig elhanyagolt és kevésbé kutatott gyűjteményre. Az írás külön érdekessége a Todoreszku Gyula származására és román nyelvtudására vonatkozó rész. Talán mindnyájunkban felvetődött a kérdés, hogy a nemzeti könyvtárunk harmadik legnagyobb hungarikagyarapítójának – már csak nevéből kiindulva is – milyen kötődése lehetett a román kultúrához, volt-e román identitása? A tanulmányt végigolvasva, erre a kérdésre is kimerítő választ kapunk, egyúttal feltáruul előttünk a soknemzetiségű Magyar Királyság szövevényes, ám mégis működő társadalma, amelyben az asszimilációs folyamat sem minden esetben az államalkotó nemzet irányába hatott. A monarchia polgára lehetett akár az is, aki többes identitással, érzelmileg két nemzet kultúráját is magáénak vallotta.

A kötet második felében Todoreszku gyűjteményének kincseiben gyönyörködhetünk. Néhány esetben egy-egy becses régi nyomtatvány Magyarországon fellelhető egyetlen példánya éppen e nagylelkű adomány révén kerülhetett a nemzeti könyvtár állományába. A régi magyar könyvek gyöngyszemeit Bakonyi Zsuzsanna, Szebelédi Zsolt és Varga Bernadett (mindnyájan az OSZK Régi Nyomtatványok Tára munkatársai) valamint Nagy Levente szakszerű leírásai mutatják be, a legtöbbször címlapfotóval illusztrálva. Ezekből sorolunk fel kedvesinálónak egy csokorra valót.

Todoreszku gyűjteményében megtalálható:

- az 1488-ban Brűnnben kiadott Thuróczy-krónika;
- a legrégebbi magyar nyelven nyomtatott könyv: Szent Pál levelei, amelyet Komjáti Benedek fordított le az ugocsai Nyalábvárban és Krakkóban jelent meg 1533-ban;
- Sylvester János Új Testamentum fordítása 1541-ből, amely az első teljes magyar Újszövetség, s egyúttal az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyv;
- Tinódi Sebestyén Kolozsváron 1554-ben, Hoffgreff György nyomdájában kiadott históriás énekei;

- Ransanus A magyarok történetének rövid foglalata című munkája Hofhalter bécsi nyomdájából, 1558-ból;
- a legrégebbi magyar nyelvű világtörténet, Székely István világkrónikája 1559-ből (egy kalandos utat bejárt példányt nemrég juttatott vissza az OSZK a Székely Nemzeti Múzeumnak);
- Heltai Gáspár híres Chronicája, melyet halála után az özvegye jelentetett meg Kolozsváron 1575-ben;
- Méliusz Juhász Péter Herbariuma (Herbarium az fáknac füveknec nevekről), amely az első magyar nyelvű botanikai szakkönyv, és szintén a Heltai-nyomdában jelent meg 1578-ban;
- a Vizsolyi biblia egy példánya (1590);
- Pázmány Péter Igassagra vezelő Kalauza, amely Pozsonyban jelent meg 1623-ban;
- az első magyar nyelvű katolikus Biblia Káldi György fordításában 1626-ból;
- Zrínyi Szigeti veszedelmének első kiadása 1651-ből;
- Apáczai Csere János 1655-ben Utrechtben kiadott Magyar Encyclopaediaja;
- a török megszállás elől elmenekített kettős nyomdahelyű Várad biblia 1661-ből;
- és végül az első magyar nyelven nyomtatott szakácskönyv 1695-ből, M. Tótfalusi Kis Miklós kolozsvári nyomdájából.

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára alapítójának nagylelkűsége óta nem részesült ekkora ajándékban, mind a könyvek értéke, mind az ezzel járó egyéb ingó és ingatlan vagyon tekintetében. Több okra vezethető vissza, hogy a hálátlan utókor emlékezetében a gyűjtő, de legfőképpen a gyűjteménye elhomályosult, nimbusza megfakult. Az egyik ok, amelyről az adományozó nem tehetett, hogy alig öt évre rá, egy értékét tekintve még nagyobb gyűjteménnyel, Apponyi Sándor hagyatékával gazdagodott a Széchényi könyvtár, óhatatlanul elhalványítva a korábbi adományt. Pedig a két gyűjtemény nem vetélytárs, a nemzeti könyvtárban jól kiegészítik egymást. A másik ok, az a módszer, amellyel a bibliofil gyűjtő féltve gondozta és kiegészítette sokszor hiányos állapotban megszerzett kincseit, és amelyet ma már elutasít a régi könyves és a könyvrestaurátor szakma etikai kódexe. A harmadik ok, a második világháború utáni Magyarország könyvtárpolitikájában keresendő. Tömören: a múlt tiszteletének tudatos negligálása. Abban a korban ugyanis nem voltak tekintettel szerződésekre és az abban foglalt kikötésekre, pillanatok alatt vegyítettek és keverték, illetve ennek ellenkezőjeként, a modernitás jegyében „profil tisztítottak”.

A fenti okokból kiindulva Todoroszku Gyuláról egészen a közelmúltig kissé megfélekedezett a könyvtári világ, közelebbről nézve, maga a gyűjtemény őrzője is: az Országos Széchényi Könyvtár. A nemzeti könyvtár részéről a „jóvátételi eljárás” a neves könyvgyűjtő féltve őrzött kincseit bemutató kiállítással kezdődött meg Todoroszku születésének 150. évfordulóján, 2016-ban.

„Régi adósságot törleszt az Országos Széchényi Könyvtár, amikor Todoroszku Gyula páratlan értékű könyvtáráról készül első ízben kiállítást rendezni. A jelentőségében Széchényi Ferenc és Apponyi Sándor adományához mérhető gyűjtemény gerincét régi magyarországi nyomtatványok adják, de ősnymtatványokat, kéziratokat, valamint ritka cirill betűs szláv és román nyelvű kiadványokat is tartalmaz.” – olvashattuk a könyvtár honlapján, a kiállítás beharangozó szövegének bevezetőjében. Jelen kötet megjelenésével – halálának 100. évfordulóját követően megidézve az áldozatkész bibliofil szellemét – méltán érezhetjük azt, hogy a tarozást részben leróttuk.

Todoroszku : egy kivételes könyvtár kincsei : comorile unei biblioteci unice : treasures of a unique library / [szerk. ... Varga Bernadett] ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. – Budapest : OSZK, 2020. – 248 p. : ill., színes ; 27 cm

Fülöp Tiffany – Muzs Krisztina

Gondolatok a 2019-es Networkshop konferenciakötetről

A 2019-ben – immár 28. alkalommal – megrendezett Networkshop konferenciát április 23. és 26. között tartották Győrben, a Széchenyi István Egyetemen. A felsőoktatás, a köznevelés és a kutatás egyik legrangosabb hazai számítógéphálózati és alkalmazási informatikai konferenciája az Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési (NIIF) Program keretében, a Hungarnet Egyesület és a Digitális Jólét Program együttműködésében és számos szponzor közös szervezésében került megrendezésre.

A konferenciaelőadások cikkesített, tudományos apparátussal kiegészített változatait magában foglaló lektorált konferenciakötet a 2018-as évhez hasonlóan 2019-ben is kizárólag elektronikus formában került megjelentetésre. Ez a döntés is jól példázza azt az új közeget, amihez ma a tartalomszolgáltató intézményeknek – láthatóan egyre sikeresebben – alkalmazkodniuk kell. Ennek köszönhető az is, hogy a tanulmánykötet jelenleg az MTA Könyvtár és Információs Központ (KIK) Open Conference Systems (OCC) rendszerében, valamint az MTA KIK REAL repozitóriumában online és szabadon hozzáférhető formában áll rendelkezésünkre.

Míg az előző évi kiadvány mindössze 14 tanulmányt közölt, addig a most megjelent konferenciakötet 24 cikket tartalmaz. A növekvő számú vállalkozó szellemű előadónak köszönhetően a korábbinál szélesebb körű rálátást kapnak az olvasók arra, hogy mi foglalkoztatja a könyvtár- és információtudományt és határterületeit a 2010-es évek legvégén.

A kötet tartalma három részre oszlik. Az első fejezet a *Smart technológiák, AI, IOT*; a második és egyben legnagyobb a *Tartalomszolgáltatások: könyvtárak, levéltárak*.

ruk, múzeumok; végül a harmadik a *Köznevelés, felsőoktatás, elektronikus tanulási környezetek* címet viseli.

A tanulmánykötet felosztását tekintve azt láthatjuk, hogy a tartalomszolgáltatás témája nagyobb arányban képviselteti magát, azon belül is hangsúlyosak az online hozzáférésű, gyakran ingyenes tartalmak, melyek a mai globalizálódó világ trendjeit megfigyelve létfontosságúak az intézmények életében, jövőbeli irányvonalaik kijelölésében.

Ennek az egyik alapköve az Open Access, azaz a nyílt hozzáférésű publikálás, ami olyan mértékben elterjedt a tudományos életben, hogy a könyvtáros munkafolyamatokat is teljesen átszövi. Így nem meglepő, hogy a konferencián több előadás is elhangzott a témával kapcsolatban.

Ehhez kapcsolódik Sütő Péter (MTA KIK EISZ Titkárság) *Az elektronikus szakirodalmi információforrások hazai lelőhelyadatbázisa, a COMPASS* című tanulmánya, amiben a COMPASS adatbázis fejlesztéseit mutatja be. Magyarországon is jól érzékelhető trend, hogy a felsőoktatási- és kutatóintézetek egyre inkább elektronikus formában szerzik be és szolgáltatják tudományos forrásaikat. A rendelkezésre álló terjedelmes mennyiségű online tartalom áttekinthetősége és hatékony felhasználása mindenki közös érdeke.

Ennek folyománya az elektronikus tudományos források konzorciumi szintű beszerzését végző Elektronikus Információsztálya (EISZ) által működtetett COMPASS adatbázis továbbfejlesztésének célja, hogy lelőhely-adatbázissal segítsék a tudományos közösség boldogulását. Ehhez kibővítették a már működő COMPASS keresési lehetőségeit, így már nemcsak településre és intézményre, hanem címre és DOI-azonosítóra is kereshetnek a felhasználók. Sőt, a találati lista tartalmazza az Open Access cikkek teljes szövegű eléréséhez vezető linkeket is.

A használati statisztikák azt mutatják, hogy ez a fejlesztés találkozott a felhasználói igényekkel, és a COMPASS fontos kiindulási pont a könyvtárosok és a kutatók munkájában.

Hoczopán Szabolcs és szerzőtársai (SZTE Klebelsberg Könyvtár) *Open Access pályázati rendszer technikai megvalósítása és a szerzők támogatása a Szegedi Tudományegyetemen* című tanulmányukban betekintést engednek a Szegedi Tudományegyetem Open Access stratégiájába és az ehhez kapcsolódó munkafolyamatokba. A Szegedi Tudományegyetem támogatja az Open Access publikálást, ami nagyban hozzájárul az egyetem eredményeinek láthatóvá és mérhetővé tételéhez. A támogatási rendszer kialakításával az volt a cél, hogy az egyetem segítse a kutatók tudományos munkásságát a színvonalas Open Access folyóirat kiválasztásában, a pályázat eredményeinek tudományometriai értékelésében és utánkövetésében, valamint a publikálás anyagi feltételeinek előteremtésében.

Az Open Access munkacsoport tagjai az SZTE Klebelsberg Könyvtár munkatársai, így a könyvtárban központosul a publikációk megjelentetésével kapcsolatos ügyintézés. A feladatok ellátásához szükség volt egy saját fejlesztésű online

adminisztrációs rendszerre, amely összeköti a résztvevőket, végigköveti a munkafolyamatokat, és együtt tárol minden adatot.

Érdekes jelenség áll a középpontjában annak a tanulmánynak, amely az úgynevezett ragadozó vagy parazita kiadványokról ír, melyeket minden pozitív hozadéka mellett az Open Access publikálás egyre szélesebb körű elterjedése hozott magával. Az ezeket megjelentető kiadók minden szakmaiságot nélkülöző, profitorientált vállalkozások, amelyek tudományos kiadókként tüntetik fel magukat, és gyors publikálási lehetőséget kínálnak a kutatóknak, persze borsos költségek ellenében.

Rámenősen, olykor erőszakosan bombázzák ajánlataikkal a publikálási kényszer alatt dolgozó kutatókat, akiknek a tudományos előmeneteléhez elengedhetetlen felmutatniuk bizonyos számú publikációt. Azonban, ha egy folyóiratról bebizonyosodik, hogy parazita tevékenységet folytat, akkor az ott megjelent cikkeket kizárják a szerzők tudományos munkásságából, és annak a lehetőségétől is elesnek, hogy egy valóban szakmai értékekkel bíró lapban publikálják munkájukat.

Juhász Attila és Szabó Dóra (DE Egyetemi és Nemzeti Könyvtár) *Parazita folyóiratok, a tudományos világ élősködői* című tanulmányukban a folyamatban lévő kutatásukat ismertetik. Elektronikus felmérésükben, melyet egy Google-kérdőív segítségével készítettek, többek között arra kíváncsiak, hogy a hazai felsőoktatásban dolgozó oktatók nyitottak-e az Open Access publikálásra, és ha igen, tapasztalták-e, hogy ennek köszönhetően megnőtt az idézettségük? Rákérdeznek arra is, hogy a válaszolók kaptak-e már felkérést parazita folyóiratoktól, illetve tisztában vannak-e ezeknek a kiadóknak a módszereivel, felismerik-e a jellemző tulajdonságaikat? Továbbá mennyire tartják károsnak a tudományos világra az ilyesfajta kiadók működését? Esetleg önszántukból publikáltak-e már ragadozó folyóiratban?

A Networkshop konferencia idején ezek még nyitott kérdések voltak, ötszázan töltötték ki a kérdőívet és a kutatók bíztak benne, hogy elérik a reprezentatív mintát. Ők a maguk részéről a paraziták elleni egységes fellépésben látják a megoldást, és erre a véleményre számítanak a válaszadók többségétől is.

Lencsés Ákos (MTA KIK EISZ Titkárság) *A nyílt hozzáférés kérdése a hivatalos statisztikában* című tanulmányában a 2017-ben folytatott felmérésének eredményeit ismerteti. A felmérés a nyílt hozzáférés kérdéskörét járja körül a hivatalos statisztikai évkönyvek és folyóiratok megjelenéséhez kapcsolódóan.

Az adatokat a kiválasztott európai országok nemzeti statisztikai hivatalának honlapjáról, illetve a Digistat adatbázisból gyűjtötte. Általánosságban az a kép látszik kirajzolódni, hogy a statisztikai hivatalok elkötelezettek a nyílt hozzáférés mellett, habár sok helyen a nyomtatott kiadványokat sem szüntették meg. Az észak-európai országok, valamint a holland és belga statisztikai hivatal alapjaiban strukturálta át az adatszolgáltatást, amely online adatbázisokon keresztül történik.

Noha többségben vannak a nyílt hozzáférést biztosító intézmények, szükség-szerű lenne egy nemzetközi szinten egységes és egyértelmű irányvonal kijelölése a statisztikai kiadványok közzétételében.

A könyvtárakon, mint egységeken túlmutató együttműködés gondolatköre folyamatosan a fejlesztések kérdései között található az információsztolgáltató intézményeknél. Ehhez két tanulmány is kapcsolódik a kötetben. Lendvay Miklós (OSZK) a flexibilisen paraméterezhető katalogizáló felületről, a Nemzeti Névtérről (jelenleg a személy-, testületi- és geonévtér valósult meg) és az integrált szövegkereső modulról írt az Országos Könyvtári Platform kialakítása kapcsán. Németh Tibortól (Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár) pedig a Magyar Életrajzi Kalauz (reprezentatív nemzeti digitális névkataszter) adattárának kialakításáról, fejlesztéséről és jövőjéről olvashatunk.

Új szoftvereket ismerhetünk meg Bobák Barbara és Gábori Kovács József (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet) cikkéből, amely a kézírással készült dokumentumok digitalizálására alkalmas technológiát (HTR – Handwritten Text Recognition) és egy erre épülő online szolgáltatást, a Transkribust, valamint annak működését mutatja be. Holl András és Bilicsi Erika (MTA KIK) az Open Journal Systemsnek (amely egy nyílt forráskódú publikációs platform, mely folyóirat-szerkesztőségi/folyóiratmenedzsment működést és adminisztrációt is biztosít) és társrendszereinek, a Public Knowledge Projekt (PKP) platformjainak mibenlétét ismerteti az olvasó számára. Kiemel eközben olyan – könyvtáros oldalról is – lényeges szempontokat, mint a rendszer által biztosított adatbázisok közötti átjárhatóság és az ehhez elvárt adatok formátumának megfelelő használata. Míg a Kovács Béla Lóránt által jegyzett *Egészségügyi informatikai adatbázisban való szöveges keresés mesterséges intelligenciával támogatott szemantikus keresővel* című tanulmányban egy olyan fejlesztésről lehet olvasni, amely az orvosi szövegekben történő keresés során pontosabb találati listát biztosít, amihez különböző méréseket hoz példának.

Az EPrints és Omeka szoftverek fejlesztései kapcsán két tanulmányt (mindkettő SZTE Klebelsberg Könyvtár) olvashat az érdeklődő olvasó. A Nagy Dóra és Nagy Gyula által közösen írt *Haladó funkciók és innovatív fejlesztések az EPrints és Omeka szoftverek körében*, valamint a Sándor Ákossal kiegészült előbbi szerzőpáros által jegyzett *Tömeges adatkonverzió és rugalmas export-import lehetőségek az EPrints, OJS és Omeka szoftverek körében* című tanulmányok két szoftver magasabb, gyakorlat-tabb szintű alkalmazását mutatják be. Az EPrints repozitóriumkezelő rendszer rendelkezik egy ritkábban telepített statisztikai bővítménnyel, ami számtalan adat kinyerésére alkalmas, megkönnyítve ezzel például a jelentések elkészítését. Az Omeka pedig egy nyílt forráskódú, kép- és médiaarchívum kialakítására alkalmas program, aminek a kezelőfelülete a ma elterjedt tartalomkezelő rendszerekhez hasonlít és Dublin Core metaadat-struktúrát használ. Jól dokumentált, az igényekhez megfelelően alakítható rendszerről van szó, amelyen belül a képek

megjelenítésén túl akár térképen is ábrázolhatjuk azok helyét és virtuális kiállításokat is létre tudunk hozni. A hatalmas rekordmennyiségek miatt – amelyeket érdemes lenne mozgatni a különböző rendszerek között – eltérő gyakorlatok kerültek kialakításra a folyamatok megkönnyítése érdekében. Így végigkövethetjük a repozitóriumba történő adatbetöltés, az OJS (Open Journal Systems, folyóirat-szerkesztőségi/folyóiratmenedzsment keretrendszer) és a repozitórium közötti adatcsere, az Omeka rendszerbe történő betöltés és a MARC és EPrints közötti konvertálások folyamatát is.

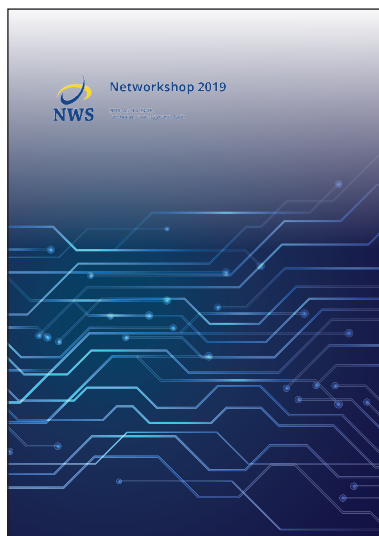
A Primo egy felhő alapú *discovery and delivery* rendszer, ami különböző intelligens keresési technikák segítségével speciális feltáró és publikáló lehetőséget biztosít. Haász Antal (MTA KIK) cikkében az erre a rendszerre történő átállással kapcsolatos tapasztalatokról olvashatunk. Láthatjuk a nyitóoldal konfigurálásának folyamatát, a könyvtár teljes gyűjteményének (elektronikus és hagyományos) keresésének és adatmegjelenítésének fejlesztését, valamint a raktári kikérés megvalósítását is.

Mindezeken túl a tanulmányokban előkerülnek olyan határterületi témák, mint a virtuális tér és a kollaboratív robotos szerelés, az IKT-technológiák és az informatikai gondolkodás szerepe vagy a felhasználói viselkedésből eredő technikai sebezhetőség, de olvashat az érdeklődő olvasó további hagyományosabbnak számító részterületekről is, lásd bibliográfiai és könyvtártudományi terminológiák, e-learning rendszerek, a múzeumok digitalizációs lehetőségei vagy akár a GDPR helye a köznevelési intézményekben.

A következő, 2020-as Workshop konferencia házigazdája a Pécsi Tudományegyetem lesz, és várhatóan ősszel kerül megrendezésre. Reményeink szerint a konferencia előadásanyagából születő leendő konferenciakötet is olyan gazdag tartalommal lát majd napvilágot, mint a tavalyi.

Workshop 2019 : konferenciakiadvány / szerk. Tick József, Kokas Károly, Holl András, Budapest : Hungarnet Egyesület : MTA Könyvtár és Információs Központ, 2019. – 197. p. : ill.

A dokumentum az alábbi linkeken érhető el: <http://ocs.mtak.hu/> ; <http://real.mtak.hu/104936/>

Dóra László

Ismeretterjesztés Wohlleben módra

A 2019-ben magyarul is megjelent Erdei kalauz című könyvben Peter Wohlleben – aki egyébiránt gyakorló német erdészmérnök –, a könyvpiac természettel kapcsolatos könyveitől eltérően valami újat és szokatlant alkotott. Gyakorlati szakemberként Wohlleben nézőpontja teljesen eltérő az ismert tudósokétól. A szerző belülről látja az erdő életét és működését, ennek megfelelően minden ott zajló folyamatot az ökoszisztéma rendszereként képes értelmezni és magyarázni. Hasonló megközelítést talán csak David Attenborough tud hitelesen közreadni a népszerű és a világ minden pontján elismert természetkutatók közül. Ha a tudományos oldaláról közelítjük meg az előbb említett szerzőket, azt lehet mondani, az ökológiát (élőlények és környezet viszonyát) és ezzel kapcsolatban a zoológiát és a botanikát is egyaránt érthetően, összefüggéseikben és logikai kapcsolataikban mesélik el, szemléletes példákon keresztül. Ennek az informatív tudománypopularizáló stílusnak eredeti könyve Wohlleben alkotása. Méltó honfitársa olyan természettudósoknak az első német biológusok közül, mint Brehm vagy éppen Humboldt.

A német származású erdész 1964-ben született, és már kiskora óta természetvédő akart lenni. Életének és munkájának nagy részét egy a belga-német határhoz közeli kis faluban, Hümmelben végezte, itt is kezdett neki az írásnak. Az Eifel-hegységben található erdészet úgy tűnik fel könyveiben mint egy kis érintetlen és meghitt vadon a civilizáció mellett. Ez az idilli kép a szerző több könyvében is egyértelműen megjelenik, leírásaival mindenkit képes magával ragadni, érezni lehet szavai mögött a vadon hangulatát, színeit és illatát. Óriási gyakorlati tapasztalattal bír, megfigyelései aprólékosak, továbbá megunhatatlanok, és kíváncsiságot ébresztenek a könyv olvasásakor.

Wohlleben tizenöt könyvéből eddig öt jelent meg magyarul. Első könyvét – *A fák titkos élete* – 2016-ban adták ki itthon, és azonnal az eladási listák élére tört csakúgy, mint a világ többi országában. A mű sikerét az is alátámasztja, hogy a megjelenése után német nyelvű dokumentumfilm készült belőle.

Magyarországon az első kötetét *Az állatok érzelmi élete*, majd *A természet rejtett há-
lózata*, követte, aztán egy gyerekeknek szánt könyv került kiadásra Wohlleben-től
Érted a fák nyelvét? címmel. A Park Kiadó egy egész kis sorozatot szentelt az
erdész könyveinek, egységes könyvborítókkal, könnyen kézbe vehető méretben.
Csupán az utoljára említett kiadvány lóg ki a sorból, de az egy igazi képeskönyv,
viszonylag kevés, de lényegre törő szöveggel, kifejezetten gyerekeknek, amit a
Kolibri Kiadó gondozott. A többi művet kizárólag egyetlen kritika érheti: a ké-
pek és rajzok hiánya. Talán pár darabot érdemes lett volna közreadni, mondjuk a
szerző sajátjai közül – bár meg kell jegyezni, hogy a leírások olyan szemléletesek,
hogy még így is teljes átéléssel forgatható a könyv.

Wohlleben sikerét főként a különleges témáinak köszönheti, amelyekkel mág-
nesként vonzza a természet rajongóit. Az irodalomtörténetben eddig viszony-
lag kevés embernek adatott meg, hogy ilyen rövid idő alatt ilyen népszerű és jó
tollú író lett. Összehasonlítási alapként lehet említeni a brit szerzőket, például
Gerald Durrellt. Ő az állatgyűjtő és fajmentő körútjairól írt számos – humortól
sem mentes – könyvet, és ezeken keresztül hívta fel a figyelmet az élővilágra. A
korábban említett Attenborough a BBC-nél befutott karrierjét használja fel a ter-
mészeti környezet bemutatására és az élővilág népszerűsítésére. James Herriott,
az angolok másik nagy kedvence pedig a múlt századi yorkshire-i tájat használta
díszletül egy állatorvos hétköznapi kalandjainak bemutatásához, angol humorral,
vagy inkább iróniával. Mindegyik szerző sajátos témákat választott, amelyeket
egyéni stílusban dolgozott fel. Ez mindannyiuk sikerének záloga.

Biztos, hogy Wohlleben mögött is áll egy jó olvasószerkesztő, ugyanis az első
könyveiben néha kicsit botladozik a gördülékeny stílus, de német eredetiben ez
nem észlelhető különösebben. Lehet, hogy csak a magyar fordítónak kellett egy
kicsit megszokni az elbeszélői stílust, amely ugyanakkor figyelemre méltó tudni-
valókat közöl.

Wohlleben kiapadhatatlan mesélőkedvvel rendelkezik, és könyvének címéhez
tökéletesen igazodva kalauzolja az olvasót. Stílusa mára már kiforrott, olvasmá-
nyos és könnyed, továbbá az első betűtől az utolsóig érdekes tud maradni komoly
témákról értekezve is. Az edutainment, vagyis a szórakoztatva oktatás jegyében
alkot, a szöveg szerkezete és nyelvezete közérthető minden korosztály számára,
függetlenül a végzettségének szintjétől. Ezen túlmenően a fejezetek aránylag rö-
videk, nem terheli meg az olvasót egyszerre sok információval, viszont azokat
szemléletesen és következetesen mutatja be. Az egyes részek ennek megfelelően
didaktikusak, tartalmazzák a pszichológiából ismert aha-élményt, megerősítik a
felfedezés élményét egy-egy nagyon fontos kérdéskörrel kapcsolatban. Különö-
sen a most felnövekvő gyerekek esetében kiemelt jelentőségű ez, mert a felfede-
zés élménye további motivációs erővel hat az ismeretszerzésükre.

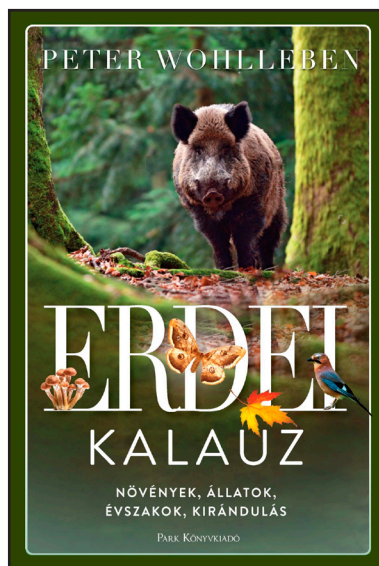
Fejezetről fejezetre halad könyveiben Wohlleben, az egyes témák nem váll-
nak el egymástól teljesen, ez is elősegíti, hogy az olvasók is képesek legyenek

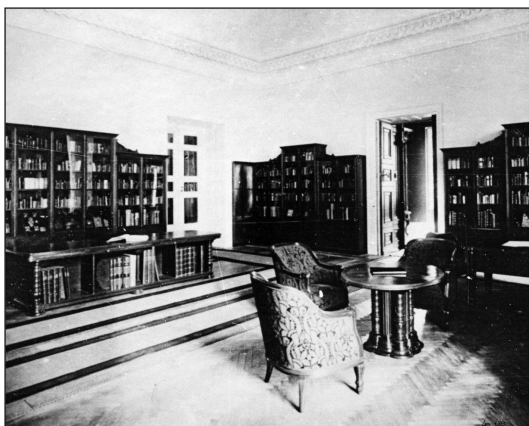
egységben látni a könyv egész tartalmát. A fejezetek mindig egy-egy közismert, de nem feltétlenül „jól tudott” tárgykört járnak körbe. Olvashatunk az Erdei kalauzban a nyomkeresésről és az állatok megfigyeléséről, vagy a kullancsok elleni védekezésről, csupa olyan kérdésről, amely praktikus tanácsokat ad, és hitelesen ismerteti a legfontosabb tényeket. Nem feledkezik meg a legfontosabb helyeken a hivatkozásokról sem, hogy mondanivalóját alátámassza. Az avatatlan és kezdő természetjárókat sem zárja ki az olvasásból, leírja, hogy miért is nem érdemes frissen mosott hajjal nekiindulni az erdőnek és milyen organikus rovarriasztó szereket találhatunk magunk körül. Sorra veszi a legújabb kutatások eredményeit, mint például azt az osztrák- finn kooperációban készült vizsgálatot, amelyik a fák lézerszkennelése során nyert bizonyítható adatokat a növények 24 órás életciklusáról. Az író mindig bemutat egyéni, saját élményeihez köthető példákat, így teszi személyessé és vonzóvá az adott tartalmat. Ugyanakkor van még egy faktor, amely közkedvelté teheti a szerzőt: nem akar meggyőzni a természetvédelemről és az élő környezet szeretetéről, de a maga rávezető elbeszélői stílusában ad realisztikus ábrázolást valóságos tényekről, létező és jól megfigyelhető természeti folyamatokról.

A könyv végén egy ajánlást is tesz, hogy az egyes évszakokban mit tudunk megfigyelni egy erdő életében, és hogyan érdemes felkészülni a kirándulásra. Ezzel kitágítja a szabadidő eltöltésének lehetőségét, és olyan csábító felfedezésekre sarkall, amelyeket csak egy erdőt jól ismerő ember tud bemutatni. Wohlleben a legkisebb gyerekekről sem feledkezik meg: több játékot is bemutat, amit az erdőben lehet játszani, vagy éppen az élő természet veszélyeztetése és zavarása nélkül el lehet készíteni. Ilyen például a síp, amelyet a kirándulások elengedhetetlen kellékével, egy kis zsebkéssel bármikor el lehet készíteni, és azonnal ki lehet próbálni, hogy hogyan szól.

A kiadvány, a szerző többi könyvével együtt, kiválóan kiegészítheti az iskolai környezeti oktatást, pedagógiai célokra és egyéni ismeretszerzésre egyaránt alkalmas. Sőt, – csak hogy egy személyes példával zárjam a recenziót – egy általam ismert erdei iskolai táborban a kirándulások közben is használják: egy-egy pihenő alkalmával szoktak felolvasni belőle, és helyben feldolgozzák a gyerekekkel az egyes fejezetek tartalmát.

Erdei kalauz : növények, állatok, évszakok, kirándulás / Peter Wohlleben ; [ford. Malyáta Eszter]. - Budapest : Park, 2019. - 214, [4] p. ; 22 cm

A Todoroszku-terem a Nemzeti Múzeumban (1927 után)

Az 1953 elején megújult Tudományos Olvasóterem

Tudományos olvasóterem a Todoroszku-teremből (1953)

Tudományos olvasóterem (1983)

Forrás: <https://nemzetikonyvtar.blog.hu>

Kapcsolódó cikkünk a 39. oldalon kezdődik.

Nemzeti Kulturális Alap